

Riikka Kaarela ja Salla Pulkkanen

MUISTOJA MATKALTA

Muistelukokonaisuuksia ikäihmisille

MUISTOJA MATKALTA

Muistelukokonaisuuksia ikäihmisille

Riikka Kaarela & Salla Pulkkanen
Opinnäytetyö
Syksy 2016
Kirjasto- ja tietopalvelun
tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma

Tekijät: Riikka Kaarela & Salla Pulkkanen

Opinnäytetyön nimi: Muistoja matkalta: Muistelukokonaisuuksia ikäihmisille

Työn ohjaaja: Ulla Virranniemi

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2016

Sivumäärä: 42 + 9

Tämä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka toimeksiantaja on Oulun kaupunginkirjasto-maakunta-kirjasto. Työn tavoitteena on kehittää uusi kirjastopalvelun muoto ikääntyneille, joita perinteiset kirjastopalvelut eivät enää tavoita. Tällaisia ikäihmisiä ovat erilaisten vanhustenhoidon yksiköiden asiakkaat.

Opinnäytetyössä suunniteltiin muistelukokonaisuuksia käyttäen apuna kirjastoaineistoa, kuten kirjoja ja musiikkia. Kirjastoaineiston lisäksi muistelupakettien rakentamisessa käytettiin myös muuta materiaalia, kuten valokuvia ja esineitä. Muistelukokonaisuuksia suunniteltiin neljä teemoiltaan erilaista. Suunniteltujen kokonaisuuksien pohjalta järjestettiin neljä muistelutuokiota Oulun kaupungin vanhustenhoidon yksiköissä Rajakylän hoivan sekä Hiirosenkodin osastoilla. Tarkoituksena on selvittää, kuinka perinteinen kirjastoaineisto sopii käytettäväksi muistelutyössä, ja kuinka suunnitellut kokonaisuudet toimivat käytännössä.

Opinnäytetyön pääasiallisina lähteinä käytettiin muistelutyötä sekä kulttuurin ja hyvinvoinnin yhdistämistä käsittelevää kirjallisuutta. Teoriaosuudessa kuvataan muistelutyön hyötyjä, menetelmiä, hankkeita ja toteutuksia sekä muistiherättäjiä ja niiden käyttöä. Työssä tutustutaan myös ikäihmisille suunnattujen kirjastopalveluiden suunnitteluun ja saavutettavuuteen sekä suomalaisten kirjastojen ikääntyneelle väestölle tarjoamiin palveluihin. Nämä tiedot on koottu pääasiassa kirjastojen verkkosivuilta ja yleisten kirjastojen hankerekisteristä. Toimeksiantajan esittelyssä painottuu haakeutuvien kirjastopalveluiden järjestäminen. Opinnäytetyössä avataan myös vanhuspalvelujen asumisen käsitteitä.

Kokemukset järjestetyistä tuokioista ovat pääosin hyviä. Kirjastoaineisto toimii muistelutyön välineenä hyvin, kunhan erilaista aineistoa on tarpeeksi monipuolisesti. Parhaiten käytetyistä virikkeistä toimivat musiikki ja valokuvat. Toimivimpia ovat varhaisia muistoja käsittelevät aihekokonaisuudet. Koska osallistujien toimintakyky ja aktiivisuus vaihtelevat suuresti, on sopivimman ryhmäkoon määrittäminen hankalaa.

Suunniteltuja tuokiorunkoja ja työn tuloksia voidaan käyttää apuna muistelutilaisuuksia sekä muita kirjaston senioripalveluita järjestettäessä. Työtä voidaan käyttää myös pohjana uusien kokonaisuuksien suunnitteluun. Käytännön kokemukset tuokioiden järjestämisestä madaltavat kynnystä järjestää vastaavanlaisia tilaisuuksia. Koska työn luonteeseen kuului selvittää muistelukokonaisuuksien toimivuus toimintakyvyltään erilaisten osallistujaryhmien kanssa, ei tuokioita voitu järjestää sarjana samalla ryhmälle. Jatkoa ajatellen eri aihekokonaisuuksia käsitteleviä tuokioita olisi hyvä järjestää samalle ryhmälle suuremman hyödyn saavuttamiseksi.

Asiasanat: muistelu, yleiset kirjastot, kirjastopalvelut, ikääntyneet, Oulu

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Library and Information Services

Authors: Riikka Kaarela & Salla Pulkkanen

Title of thesis: Remembrances along the way: Reminiscence packages for the elderly

Supervisor: Ulla Virranniemi

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2016 Number of pages: 42 + 9

This is a practice-based thesis commissioned by Oulu City Library. The aim of this thesis is to develop a new form of a library service for elderly who are no longer reached by traditional library services. Such elderly people include mainly residents of elderly care units.

The thesis includes planning reminiscence packages using library materials such as books and music. In addition to library materials, other materials such as pictures and objects were used in the packages. The final reminiscence packages are consisted of four different themes. Four sessions were arranged using these reminiscence packages in the elderly housing units in the City of Oulu. The intention was to examine the suitability of traditional library materials for the use of reminiscence methods, and how the designed packages function in practice.

The main sources used in this thesis consisted of literature dealing with reminiscence work together with combining culture with wellbeing. The theoretical background of the thesis discusses benefits, methods, tools and projects related to reminiscing. Furthermore, the theory section introduces principles of planning and delivering library services designed for the elderly and examples of such services provided by Finnish libraries. This data was collected mainly from library websites and the Finnish Public Library Project Register. Outreach library services are emphasized in the introduction of Oulu City Library. The concepts of sheltered housing services are also explained.

Experiences of the arranged reminiscing sessions are mainly good. Library material is suitable for reminiscence purposes as long as different types of material are used diversely. Among the used material, music and pictures work best. The most functioning are themes dealing with the earliest memories. The most suitable amount of participants is hard to determine due to the versatile abilities and activities.

The results of this thesis can be utilized when organizing reminiscing sessions and other library services for the elderly. The thesis can also be useful when planning new packages. Hands-on experience of sessions facilitates organizing similar events. Since the nature of the work was to examine package suitability for different groups, the sessions could not be held as a series for only one group. In the future, it would be useful to have sessions of different themes for one group for a greater benefit.

Keywords: reminiscence, public libraries, library services, elderly, Oulu

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	IKÄIHMISET JA KIRJASTO.....	8
2.1	Ikäihmisten kirjastopalveluiden suunnittelu ja saavutettavuus.....	8
2.2	Suomalaisten kirjastojen palveluita ikäihmisille	10
3	MUISTELUTYÖ	13
3.1	Muistelutyön hyödyt.....	14
3.2	Muistelutyön menetelmiä.....	14
3.3	Muistiherättäjät	15
3.4	Muistelutyön hankkeita ja toteutuksia	16
4	TOIMEKSIANTAJA JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	20
4.1	Toimeksiantajana Oulun kaupunginkirjasto	20
4.2	Toimintaympäristönä Oulun kaupungin vanhustenhoitoyksiköt	22
5	TOTEUTETUT MUISTELUTUOKIOT	25
5.1	Muistelutuokioiden suunnittelu	25
5.2	Muistelutuokioista sopiminen.....	26
5.3	Muistelutuokioiden toteutus	27
5.4	Muistelutuokioiden esittely Oulun kaupunginkirjastossa.....	30
6	MUISTILISTA TUOKION JÄRJESTÄJÄLLE.....	31
7	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	34
8	POHDINTA	36
	LÄHTEET	38
	LIITTEET	43

1 JOHDANTO

Tämä on toiminnallinen opinnäytetyö, joka koostuu suunnitelluista muistelukokonaisuuksista, niiden pohjalta järjestetyistä tuokioista sekä ohjeistuksesta uusien tuokioiden järjestämiseksi. Työn toimeksiantajana toimii Oulun kaupunginkirjasto-maakuntakirjaston hakeutuvat kirjastopalvelut. Työn tavoitteena on luoda kirjastolle uusi palvelumalli, jonka avulla kirjastoaineisto ja kirjaston palvelut saatetaan paremmin laitoksissa ja erilaisissa palveluasumisen yksiköissä asuvien ikäihmisten saataville. Työn tarkoituksena on myös selvittää, miten perinteinen kirjastoaineisto, kuten kirjat ja lehdet, toimivat erilaisille ryhmille toteutetussa muistelutyössä.

Muistelutyö on ammatillinen työmenetelmä, jonka avulla voidaan vahvistaa itsetuntoa ja auttaa jäsentelemään omaa elämää ja lisäämään voimavaroja. Muistelemisen avulla verrataan ja suhteutetaan kokemuksia. Käyttämällä luovia työtapoja muistelusta saadaan elämyksellistä ja yhteisöllistä toimintaa. Luovassa muistelutyössä käytetään luovia ja taidelähtöisiä toimintamuotoja järjestelmällisellä tavalla. (Hohenthal-Antin 2009, 23.)

Vilkan ja Airaksisen mukaan toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, järjestämistä tai järjeistämistä, ja se voi olla esimerkiksi ammatilliseen käyttöön suunnattu opas tai tapahtuman toteutus. Toiminnallisen opinnäytetyön toteutustapoja ovat esimerkiksi kirja, portfolio ja näyttely. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnän keinoin. (2003, 9.)

Työn teoreettisessa osuudessa kerrotaan muistelutyöstä yleisesti sekä erilaisista muistelutyön hankkeista. Lisäksi käsitellään kirjastojen ikäihmisille suunnattuja palveluita ja hankkeita. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus koostuu muistelukokonaisuuksien suunnittelusta, tuokioiden järjestämisestä suunniteltujen kokonaisuuksien pohjalta sekä oppaasta uusien tuokioiden järjestämiseksi. Kokonaisuudet ovat yhdistelmä lukunäytteitä, musiikkia ja muuta aineiston tutkimista. Niihin on liitetty apukysymyksiä keskustelun herättelemiseksi sekä aineistolista teostietoineen. Muistelukokonaisuuksien runkoa ja sisältöä suunniteltaessa on otettu vaikutteita aiemmista muistelutyön toteutuksista käyttäen apuna alan kirjallisuutta. Tavoitteena on ollut luoda erilaista aineistoa hyödyntäviä kokonaisuuksia, joiden keskiössä ovat kirjaston erilaiset aineistot kuten kirjat, musiikki ja lehdet.

Kirjastoaineiston lisäksi kokonaisuuksissa on käytetty muistivirikkeinä kuvia sekä kirjaston ulkopuolisista lähteistä saatua audioaineistoa. Opinnäytetyössä raportoidut muistelutuokiot on järjestetty Oulun kaupungin vanhustenhuollon yksiköissä. Tapaamisia järjestettiin yhteensä neljä, kukin eri osastolla keskenään erilaisille ja erikokoisille osallistujaryhmille. Raportissa arvioidaan suunniteltujen kokonaisuuksien toimivuutta sekä aineiston että kohderyhmän valinnan näkökulmista.

Vuoden 2016 alusta Oulun kaupunginkirjasto ja Oulun kaupungin ikäihmisten hyvinvointipalvelut ovat aloittaneet järjestelmällisen yhteistyön. Yhteistyö on vuoden aikana lisääntynyt ja jo useampia palvelutaloja on saatu mukaan toimintaan. Yhteistyötä on tarkoituksena lisätä myös vuonna 2017. (Vaara, sähköposti 21.10.2016). Myös opinnäytetyöllä on tässä roolinsa. Paitsi että työssä toteutetut muistelukokonaisuudet toimivat valmiina suunnitelmina tilaisuuksien järjestämiseksi, käytännön kokemus järjestetyistä tuokioista ja yhteistyöstä vanhustyön yksiköiden kanssa rohkaisevat molempia osapuolia järjestämään vastaavia tilaisuuksia myös jatkossa.

2 IKÄIHMISET JA KIRJASTO

Kirjastot ottavat ikääntyneet asiakkaansa huomioon monin tavoin niin aineiston kuin palveluidenkin osalta. Tavanomaisen kirjastoaineiston lisäksi tarjolla on esimerkiksi isotekstistä kirjallisuutta sekä äänikirjoja. Aineistoa voidaan myös kuljettaa vanhuksen kotiin tai palvelu- tai hoivakotiin. Kirjastot järjestävät ikääntyneiden palveluita sekä kirjastoissa että vanhustenhoidon yksiköissä. Kirjastoissa järjestettäviä ikäihmisille suunnattuja tapahtumia ovat esimerkiksi elokuvaesitykset ja yhteislaulut-laisuudet. Monet kaikille ikäryhmille suunnatut tilaisuudet, kuten it-opetukset ja kirjallisuustapahtumat, kiinnostavat myös ikäihmisiä. Vanhustenhoidon yksiköissä järjestettävät tilaisuudet taas tavoittavat sellaisia asiakkaita, jotka eivät enää itse pääse vierailemaan kirjastossa. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että kohderyhmä on hyvin heterogeeninen; ikääntyneiden kiinnostuksen kohteet ja toimintakyky vaihtelevat.

Ikääntyneiden mahdolliset psyykkiset ja fyysiset rajoitteet on huomioitava kirjastopalveluita ja -tiloja suunniteltaessa. Ikäihmisten kirjastopalveluiden sujuva ja esteetön käyttö mahdollistetaan saavutettavuutta arvioimalla. Saavutettavuutta parannettaessa arvioidaan esimerkiksi fyysiseen toimintaan ja ymmärtämisen vaikeuteen liittyviä tekijöitä. Käytännössä tämä tarkoittaa tietynlaisen kirjastoaineiston ja apuvälineiden hankkimista sekä tilojen suunnittelua. Tässä luvussa käsitellään ikäihmisten kirjastopalveluiden saatavuuden parantamista sekä esitellään kirjastojen ikääntyneille tarjottuja palveluita.

2.1 Ikäihmisten kirjastopalveluiden suunnittelu ja saavutettavuus

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) on julkaissut ohjeistuksen kirjastopalveluiden tarjoamisesta sairaaloiden ja vanhus- ja vammaispalvelujen yksiköiden asiakkaille vuonna 2000. Julkaisun mukaan vastuun väheneminen perheeseen ja työntekoon liittyvissä asioissa vapauttaa ikääntyneempää väestöä aiempaa enemmän omien kiinnostuksenkohteidensa pariin, ja samat mielenkiinnon kohteet säilyvätkin usein läpi elämän. Ikääntyneille suunnattujen kirjastopalveluiden suunnittelussa on otettava huomioon kohderyhmän psyykkiset ja fyysiset ominaisuudet sekä niiden rajoitteet, kuten mahdolliset muistisairaudet ja alentunut toimintakyky. Vanhusten lukemisen valmiudet vaihtelevat samoin kuin kiinnostuksen kohteet. Tehokkaasti suunnitellut

kirjastopalvelut tukevat ikääntyneiden henkilökohtaisia mieltymyksiä ja rohkaisevat lukemaan. (IFLA 2000, viitattu 25.10.2016.)

Tarjottavilla palveluilla voidaan kompensoida olemassa olevia fyysisiä ja henkisiä rajoitteita sekä täydentää asiakkaille tarjottavia terapiamuotoja ja aktiviteetteja. Terapian eri muotojen toteutuksessa voidaan hyötyä muun muassa anatomian, liikkumisen tai taiteen tuntemusta käsittelevästä kirjastoaineistosta. Psykoterapiaa taas voidaan täydentää kirjallisuusterapialla ja ohjatulla lukemisella. Hyvä ikääntyneille suunnattu kokoelma sisältää muun muassa isotekstisiä ja selkokielisiä kirjoja ja lehtiä, kevyitä tai muutoin helposti käsiteltäviä kirjoja sekä vaihtoehtoisia formaatteja, kuten äänikirjoja ja audiovisuaalista aineistoa. Lisäksi voidaan tarvita apuvälineitä, kuten suurennuslaseja ja kirjatelineitä. (sama.)

IFLA on julkaissut myös ohjeistuksen dementiapotilaiden kirjastopalveluiden järjestämisestä. Opaassa esitellään muun muassa erilaisia kirjastopalvelun malleja, kuten säännölliset kirjastonhoitajan vierailut, vaihtuvat aineistokokoelmat palveluyksiköissä sekä kotipalvelun järjestäminen hoitoyksiköihin. Lisäksi ohjeistuksessa kerrotaan erilaisista tapahtumista, joita hoitoyksiköissä voidaan järjestää. Tällaisia ovat esimerkiksi lukuhetket, elokuvien katselu ja musiikin kuuntelu. (IFLA 2007, viitattu 8.11.2016.)

Myös kirjaston saavutettavuus on huomioitava ikääntyneiden kirjastopalveluita suunniteltaessa. Opetusministeriö selvitti kyselyiden avulla valtionosuuden piirissä olevien taide- ja kulttuurilaitosten saavutettavuutta syksyllä 2007. Kyselyyn vastasi 163 yleistä kirjastoa. Kulttuuritarjonnan saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, että kaikenlaiset ihmiset voivat käyttää kulttuuripalveluita sujuvasti ja esteettömästi. Saavutettavuutta voidaan parantaa poistamalla esimerkiksi aisteihin, ymmärtämiseen tai fyysisiin tekijöihin liittyviä hankaluuksia. Hankaluuksia poistamalla parannetaan esimerkiksi ikääntyneiden mahdollisuuksia osallistua kulttuuri toimintaan. (2008, viitattu 26.10.2016.)

Kyselyssä kartoitettiin yleisten kirjastojen tekemiä muutoksia kirjaston fyysisen, aistienvaraisen, tiedollisen, sosiaalisen, kulttuurisen sekä taloudellisen saavutettavuuden parantamiseksi. Jokainen kirjasto on toteuttanut ainakin jonkinlaisia parannuksia. Kirjastot kuitenkin kokevat, että saavutettavuuden parantamista vaikeuttavat riittämättömät voimavarat, oli sitten kyse tiedon puutteesta, taloudellisista resursseista tai henkilökunnan määrästä. Myös fyysiset esteet, kuten tilojen ahtaus ja portaikot vaikeuttavat saavutettavuutta. (Opetusministeriö 2008, viitattu 26.10.2016.)

Fyysistä saavutettavuutta on helpotettu muun muassa invapysäköinnillä ja -vessoilla, luiskilla, automaattisilla ovilla, hisseillä, matalilla kynnyksillä, leveillä hyllyväleillä, riittäväällä valaistuksella sekä tarjoamalla apuvälineitä, kuten rollaattoreita tai suurennuslaseja. Esimerkiksi selkeät opasteet, induktiosilmukka ja äänikirjat tai isotekstinen kirjallisuus taas lisäävät aistienvaraista saavutettavuutta. Äänikirjat ja isotekstinen kirjallisuus sekä opastustoiminta parantavat tiedollista saavutettavuutta. Sosiaalisen ja kulttuurillisen saavutettavuuden mahdollistavat yhteistyö eri toimijoiden kanssa, projektit, tapahtumat ja kotipalvelu. Peruspalveluiden ilmaisuus lisää taloudellista saavutettavuutta. (Opetusministeriö 2008, viitattu 26.10.2016.)

2.2 Suomalaisen kirjastojen palveluita ikäihmisille

Suomen yleisillä kirjastoilla on tarjolla laajasti erilaisia palveluita ikäihmisille. Erityisesti ikääntyneille suunnattuja kirjastopalveluita ovat muun muassa erilaiset it-opastukset, kotipalvelu, hoitokoteihin ja -laitoksiin vietävät palvelut sekä ikääntyneille asiakkaille suunnatut erilaiset tapahtumat. Tähän alalukuun on poimittu esimerkkejä ikääntyneelle väestölle suunnatuista kirjastopalveluista eri puolilta Suomea.

Oulun kaupunginkirjastossa huomioidaan ikääntyneet asiakkaat monin tavoin. Muutamaa paikkaa lukuun ottamatta on kirjaston toimipisteisiin esteetön pääsy. Kirjastoaineistoa voidaan myös kuljettaa asiakkaan kotiin. Kotipalvelu on järjestettävissä asiakkaille, jotka eivät itse pysty asioimaan kirjastossa. (Oulun kaupunki 2015a, viitattu 25.10.2016.) Lukemisrajoitteisille asiakkaille kirjasto hankkii Celia-äänikirjoja, pistekirjoituskirjoja sekä isotekstisiä teoksia ja selkokirjoja (Oulun kaupunki 2015b, viitattu 25.10.2016).

Tampereen kaupunginkirjasto toimittaa kirjastoaineistoa yksityishenkilöiden lisäksi muun muassa ikäihmisten asumispalveluihin ja päivätoimintaan. Aineiston saamiseksi on otettava yhteyttä kirjastoon ja kerrottava millaista aineistoa haluaa toimitettavan. Tarjolla on kokoelmia, jotka sisältävät esimerkiksi kirjallisuutta, musiikkia ja elokuvia. Kuljetusliike toimittaa kokoelman suoraan tilaajalle. Maksuttoman palvelun laina-aika on noin kaksi kuukautta. (Tampereen kaupunki 2016, viitattu 25.10.2016.)

It-taitojen opetus ja kirjallisuustapahtumat kiinnostavat ikääntyneitä asiakkaita. Usein kirjallisuustapahtumissa käsitellään paikallista kirjallisuutta. It-opetus voi koskea esimerkiksi sähköpostin käyttöä. Tablettitohtorit taas neuvovat tablettitietokoneiden käytössä. (Oulun kaupunki 2015a, viitattu 25.10.2016.) Pääkaupunkiseudun kirjastoissa ENTER ry:n vapaaehtoiset tarjoavat avointa ja maksutonta tietotekniikkaopastusta ikääntyneille. Vapaaehtoiset opastajat ovat itsekin ikäihmisiä. Opastuksissa käsitellään esimerkiksi tietokoneita, puhelimia ja tabletteja. (ENTER ry 2016, viitattu 25.10.2016.)

Jyväskylän kaupunginkirjasto järjestää ikääntyneille asiakkailleen Lauuluista voimaa -yhteislaulutilaisuuksia ja Kino Hopea -näytöksiä. Lauuluista voimaa -tilaisuuksissa lauletaan ikivihreitä kappaaleita suurella joukolla. Kullakin laulutilaisuudella on oma teemansa. Loppuvuoden 2016 teemoja ovat esimerkiksi ”Huumorin kukkia ja tunnelmapaloja” ja ”Suomea ja suomalaisuutta kautta aikojen”. Kino Hopea taas tarjoaa iäkkäämmille suunniteltuja elokuvien päivänäytöksiä kerran kuukaudessa. Näytöksissä esitetään uutuuselokuvia, klassikoita ja dokumentteja. Kaikkiin tapahtumiin on vapaa pääsy. (Jyväskylän kaupunki 2016, viitattu 26.10.2016.)

Oulun kaupunginkirjaston kirjastovirkailijat Pilvi Uusitalo ja Minna Taipale järjestävät laulu- ja runohetkiä Hollihaan palvelukodissa. Uusitalo soittaa pianoa ja pyrkii valitsemaan palvelukodin asukkaille tuttuja lauluja, esimerkiksi kansan- ja lastenlauluja tai iskelmiä. Uusitalo on käynyt Hollihaan palvelukodissa jo vuodesta 2013. Kalevan ja Oulun diakonissalaitoksen organisoima Ilahduta mut! -kampanja innosti Uusitaloa toimintaan. (Vaara, sähköposti 21.10.2016.) Vuonna 2013 järjestetyn kampanjan tarkoituksena oli innoittaa yrityksiä ja organisaatioita vierailemaan Oulun alueen palvelutaloissa (Oulun kaupunki 2013, viitattu 25.10.2016).

Nyttemmin Uusitalo on saanut seurakseen Taipaleen, joka lukee ikäihmisille eri aiheista, kuten vuodenaajoista tai eläimistä, kertovia runoja. Palvelutaloissa järjestettävää viriketoimintaa pidetään tärkeänä, sillä toimintaa on tasapuolisesti kaikille. Myös sen vaikutus ikäihmisten mielialaan on selvä. Uusitalo kokee kirjaston seniorityön arvokkaaksi, sillä kirjaston on tarjottava palveluita myös niille, jotka eivät enää itse pääse kirjastoon. Taipaleen mukaan ihmisten sairaudet on muistettava ottaa huomioon tuokiota järjestäessä. Hakeutuvien kirjastopalveluiden palvelupäällikkö Mervi Vaaran mukaan myös Oulun lähikirjastoista on järjestetty toimintaa laitoksissa. (Vaara, sähköposti 21.10.2016).

Turun kaupunginkirjasto käynnisti vuonna 2016 lukulähettilötoiminnan. Lukulähettilötoiminnassa vapaaehtoinen lukulähettilö käy lukemassa ääneen joko yksittäisille vanhuksille tai ryhmille vanhustenhoidon yksiköissä. Turun kaupunginkirjaston mukaan toiminnan taustalla on todellinen tarve, sillä moni iäkäs ei pysty lukemaan itsenäisesti. Kirjasto tukee lukulähettilöjä muun muassa auttamalla luettavan aineiston valinnassa. Lukea voi esimerkiksi tarinoita, runoja tai päivän lehteä. Tilaisuuteen voi kuulua myös aiheesta keskustelu ja muistojen jakaminen. Syksyllä 2016 lukulähettilöitä oli jo 15 eri laitoksessa. (Turun kaupunki 2016, viitattu 25.10.2016.)

3 MUISTELUTYÖ

Erilaisia taiteen ilmaisumuotoja hyödyntävällä toiminnalla voidaan muun muassa ehkäistä stressiä, masentuneisuutta ja uupumusta (Brandenburg 2008, 33). Lisäksi taide auttaa itseilmaisussa ja kehittämään kognitiivisia ja verbaalisia taitoja (Hohenthal-Antin 2013, 26). Hoidollisin tavoittein toteutetulla taidetoiminnalla ei yleensä ole taiteellisia tavoitteita, vaan sillä pyritään edistämään vuorovaikutusta ja itseilmaisua. Taidetoiminnalla tarkoitetaan paitsi taidetta tuottavaa, myös sitä hyödyntävää toimintaa. Tällaista voi olla esimerkiksi kuvakorttien katselu tai musiikin kuuntelu. Toiminnan suunnittelussa voidaan myös yhdistää erilaisia taiteen muotoja.

Suunniteltaessa muistelutyötä on pyrittävä vastaamaan kohderyhmän tarpeisiin. Ikääntyneiden kohdalla on huomioitava mahdollisesti heikentynyt toimintakyky sekä aisti- ja liikuntarajoitteet. Työ helpottuu, jos perehdytään etukäteen kohderyhmän sukupolvikokemuksiin sekä huomioidaan ikääntyneen elämänskatsomus ja -historia. Ikääntyneitä ihmisiä ei pidä aliarvioida, vaan heitä tulee kohdella aikuisina. Muistisairailla sairaus vaikuttaa toiminta- ja keskittymiskykyyn. Myöskään aistit eivät välttämättä toimi kuten terveellä. Luova toiminta aktivoi esimerkiksi muisti- ja puhealueita, ja muistisairauden edetessä tunteet sekä lorut ja laulut säilyvät muistissa pitkään. Kosketusta kannattaa käyttää muistisairaahan kanssa toimiessa, mutta tällöin tulee huomioida esimerkiksi mahdolliset väkivaltakokemukset. (Karkkulainen, Ala-Vannesluoma, Pirhonen, Kastu, Airaksinen & Laajasalo 2015, 24.)

Muistelun taustalla on sosiokulttuurinen lähestymistapa. Sosiokulttuurisella innostamisella on kolme muotoa: sosiaalinen, pedagoginen ja kulttuurinen. Sosiaalinen muoto pyrkii vahvistamaan ihmissuhteita, pedagoginen opettamaan uutta ja kulttuurinen tuomaan esille yhteiskunnan mahdollisuuksia. Ikääntynyttä siis tuetaan tämän arkipäiväisten voimavarojen avulla, jotta tämä pystyy aktiiviseen vuorovaikutukseen sosiaalisessa piirissään. (sama, 55.) Tässä luvussa käsitellään muistelutyön vaikutuksia ja menetelmiä sekä järjestettyjä muistelutyön toteutuksia ja hankkeita.

3.1 Muistelutyön hyödyt

Hyvinvoinnin ja taiteen yhteen sovittaminen voi olla vaikeaa. Se on kuitenkin kannattavaa, sillä laajan terveystieteiden mukaan terveys tarkoittaa ihmisen fyysistä, henkistä ja sosiaalista tasapainoa suhteessa elämän päämääriin (Hyyppä & Liikanen 2005, 41–43, 50). Useat ihmisen terveyteen vaikuttavat tekijät ovat määritelmän mukaan terveydenhuollon ulottumattomissa, jolloin tärkeiksi nousevat muut yhteiskunnan toiminnot. Onnistuessaan terveyden edistäminen onkin useiden alojen välistä toimintaa, joka ottaa huomioon muutkin kuin lääketieteen ihmiskäsitykset. (Brandenburg 2008, viitattu 25.10.2016.)

Taiteen on havaittu vaikuttavan myönteisesti muistisairaahan toimintakykyyn. Muistoista varhaisimmat pysyvät mielessä pisimpään, ja ne ylläpitävät muistisairaahan identiteettiä. Luovassa muistelutyössä muistoja muutetaan jaettavaan muotoon tekemisen keinoin. Osallistuminen luovaan prosessiin voimaannuttaa ja lisää omanarvontuntoa. Tarpeellisuuden tunne tekee elämästä merkityksellistä. (Hohenthal-Antin 2013, 25, 37–39.) Taidetoiminta sekä parantaa asiakkaiden elämänlaatua, että lisää hoitajien työhyvinvointia (Vilhunen 2014, 11–12).

Muistelutyötä voidaan soveltaa erilaisilla alueilla. Sen avulla voidaan yhdistää toisiinsa erilaisia ihmisryhmiä, kuten vanhuksia, lapsia ja nuoria. Sitä voidaan käyttää myös kulttuurien yhdistämisessä. Muistelutyöllä voidaan myös auttaa muutoksiin sopeutumisessa. Tällaisia muutoksia ovat suru ja menetys, traumaattiset muistot, elämän taitekohdat ja loppusuora sekä laitoshoido ja muistivaikeudet. Muistelutyötä voidaan soveltaa myös uuden oppimiseen. (Hohenthal-Antin 2009, 23–35.)

3.2 Muistelutyön menetelmiä

Välineinä muistelutyössä voidaan käyttää esimerkiksi valokuvia, teatteria, musiikkia, elokuvia, esineitä ja kirjallisuutta. Erilaisista luovan muistelun menetelmistä on kirjoitettu teoksessa *Muistot näkyviksi* (Hohenthal-Antin 2009). Esiteltäviä menetelmiä ovat muisto- ja teemasiat, muistojen teatteri sekä tarinalliset ja visuaaliset muistelutyön menetelmät. Viimeksi mainittuihin sisältyy menetelmiä kuten sadutus, sarjakuvatyöskentely, skrappäys eli scrapbooking, kuva- ja värityöskentely sekä teemanäyttelyt. (Hohenthal-Antin 2009, 39–98.)

Muistorasiat ovat muisteluprosessin tuloksena syntyneitä konkreettisia rasioita, jotka voivat sisältää erilaisia elämänhistoriaan liittyviä esineitä, kuvia tai dokumentteja. Jokainen muisteluun osallistuva voi koota oman rasiansa (Memory box) tai jonkin valitun teeman pohjalta voidaan koota ryhmässä yhteinen rasia (Reminiscence box). Rasia voi olla millainen tai minkäkokoinen tahansa, esimerkiksi korurasia tai itse nikkaroitu laatikko. Muistorasian koonti on hyvä aloittaa virikkeillä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi erilaiset esineet, musiikki tai aistivirikkeet, kuten äänet tai kosketus. (Hohenthal-Antin 2009, 39–56.)

Muistojen teatteri dokumentoi muistoja teatterin keinoin. Esityksen käsikirjoitus syntyy muisteluprosessin pohjalta, ja sen tavoitteena on luoda todentuntuinen kuvaus henkilön kokemuksista. Muistot nauhoitetaan, käsikirjoitetaan ja muokataan esityksiksi. Muistojen teatteri voidaan lukea kuuluvaksi yhteisöteatterin muotoihin. Yksi tärkeimmistä muistojen teatterin tavoitteista on todentuntuisuus, ja siksi esimerkiksi dialogin täydelliseen autenttisuuteen kiinnitetään huomiota. (sama, 57–86.)

Monika Riihelän kehittämän sadutuksen ideana on kirjoittaa muistiin sadutettavan kertoma tarina tarkasti. Muistojen teatterin tavoin sadutuksessa pyritään autenttisuuteen, ja saduttaja on tapahtumassa neutraalin kuuntelijan roolissa. Tarina kirjoitetaan ylös sana sanalta, ja valmis tarina luetaan kertojalle ääneen ja korjataan tämän niin halutessa. (sama, 87–88.)

Sarjakuvatyöskentelyssä puolestaan yhdistyvät tarina ja kuva, ja se on eräänlaista kuvasadutusta. Skräppäyksessä luodaan leikekirja yhdistelemällä erilaisia materiaaleja, kuten lehtileikkeitä, kuvia ja kortteja. Leikekirja koristellaan persoonallisella tavalla, ja kuviin liitetään taustatietoja. Kuva- ja värityöskentelyllä tarkoitetaan muistojen piirtämistä, maalaamista ja värittämistä. Teemanäyttelyssä muistojen pohjalta rakennetaan esineitä, tarinoita, musiikkia ja ääniä hyödyntävä näyttely. Näyttelyesineitä saa koskettaa ja haistella. (sama, 90–98.)

3.3 Muistiherättäjät

Erilaisiin lähihistorian kulttuurituotteisiin voi liittyä paljon muistoja. Tällaisia tuotteita ovat esimerkiksi valokuvat, arjen esineet, laulut ja runot, hajut sekä kosketus ja liikkuminen. Muistiherättäjät herkistävät aisteja ja tarjoavat keskusteluaiheita. Muistiherättäjiä valittaessa on otettava huomioon ikäihmisten yksilölliset voimavarat. On pyrittävä stimuloimaan toimivia aisteja, joten näköongelmalliselle

ei kannata tarjota valokuvia katseltavaksi. Virikkeellisen ympäristön tulisi sisältää monipuolisesti erilaisia aistivirikkeitä. (Hohenthal-Antin 2013, 51.)

Suosituimpia muistiherättäjiä ovat kuvat. Koulu-, hää- tai muut kuvat herättävät henkilökohtaisia muistoja, vaikkeivat omia kuvia olisikaan. Valokuvat voivat herättää myös yhteisöllisiä muistoja, jos ne liittyvät johonkin yhteiskunnalliseen tapahtumaan. Esineet ovat vahvoja ja konkreettisia muistiherättäjiä, sillä niitä voi tunnustella ja tutkia. Vanhat arkiset esineet muistuttavat menneisyydestä ja stimuloivat tunteita. Myös musiikki ja äänet ovat suosittuja virikkeitä. Niihin läheisesti liittyvät muistot ovat esimerkiksi juhlapäivistä, merkkipäivistä ja muista tärkeistä tapahtumista. Laulut ja lorut ovat tärkeitä muistinherättäjiä, ja niiden sanojen muistaminen herättää tunteen onnistumisesta. Hajut ja maut voivat herättää muistoja esimerkiksi ruoasta tai siivouksesta; esimerkiksi suomalaisuudessa tärkeä tuoksu ja aistivirike on kahvi. Materiaalit ja kosketus muistuttavat muun muassa vaatteista ja pukeutumisesta. Tanssilla voidaan hyödyntää kehon liikemuistia. Muistisairaana askelmuisti on usein yllättävän hyvä. Tanssilla tai tanssin seuraamisella saadaan aikaan sosiaalisia kontakteja sekä ilon ja onnen tunteita. (sama, 51–62.)

3.4 Muistelutyön hankkeita ja toteutuksia

Työn tietoperustaa kootessa ja toiminnalliseen osuuteen sisältyviä muistelukokonaisuuksia suunniteltaessa on tutustuttu erilaisiin muistelutyön hankkeisiin. Seuraavassa on esitelty erilaisia toteutuksia niin kirjastoilta kuin muidenkin tahojen toimijoilta. Esimerkkejä valittaessa on kiinnitetty huomiota erityisesti hankkeiden tuoreuteen. Valitut hankkeet ja toteutukset ovat kirjastojen toteuttamia tai sovellettavissa kirjastoihin.

Uudenkaupungin kaupunginkirjaston Ei kultainen nuoruus jää unholaan –hanke sai rahoitusta opetus- ja kulttuuriministeriöltä vuonna 2014. Hankkeen tarkoituksena oli jatkaa jo alkanutta muisteluhanketta. Suunnitelmaan kuului, että kirjaston vakituinen työntekijä pitää säännöllisesti muistelulukupiiriä laitoksissa. Tuokioiden teemat käsittelisivät osallistujien historiaa. Muistia heräteltäisiin loruilla, runoilla, paikallisuutisilla ja lyhytproosalla. Tarkoituksena oli käyttää myös musiikkia ja elokuvia sekä esineitä ja tuoksuja. Toiminnan tavoitteena oli osallistujien viihtyminen ja kuntoutus. Projektin suunniteltiin alkavan loppukesästä 2014 ja päättyvän kesällä 2015. Projektiin liittyviä tapahtumia järjestettiin yhteensä 97 kappaletta ja niihin osallistui 623 henkilöä. (Kirjastot.fi 2014a, viitattu 25.10.2016.)

Vesannon kunnankirjasto sai opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitusta vuonna 2014 Kirjava-hankkeeseen. Hankkeen tarkoituksena oli selvittää kirjaston kotipalvelun tarve sekä vieraila kerran kuu- kaudessa palvelu- ja hoivakodissa keskustelemassa ja muistelemassa. Tapaamisten pohjalta aiottiin toteuttaa yhteinen työ käsitelyihin teemoihin liittyen. Töitä suunniteltiin esiteltävän paikallisissa kirjastoissa ja palvelukodeissa. Samalla siis aiottiin kehittää kirjaston näyttelytoimintaa myös laitosten suuntaan. Tapahtumia järjestettiin yhteensä 43 ja niihin osallistui 815 henkilöä. Tapahtumien lisäksi järjestettiin neljä koulutustilaisuutta. Hankkeelle haettiin jatkorahoitusta vuodelle 2016 aloitetun työn jatkamiseksi. (Kirjastot.fi 2014b, viitattu 25.10.2016.)

Suomussalmen kunnankirjasto sai vuonna 2014 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitusta Pitkos- puita pitkin – tarinoita senioreille -hankkeeseen. Hankkeen tavoitteena oli viedä kirjastopalveluita laitoshoidossa oleville sekä vanhustenhoitoyksiköissä asuville vanhuksille tarinatuokioiden muo- dossa. Perinteisestä kirjastoaineistosta, elävästä kuvasta, musiikista ja kerätystä suullisesta perin- teestä aiottiin työstää esitys, joka olisi aikamatka läpi Suomussalmen historian. Esityksessä suun- niteltiin käsiteltävän yhtä ajanjaksoa kerrallaan, ja tarinatuokion lopuksi keskusteltaisiin ja muistel- taisiin. Tarkoituksena oli vieraila yhdeksässä palvelu- ja hoitolaitoksessa yhdeksän kertaa syksyn 2014 ja kevään 2015 aikana. (Kirjastot.fi 2014c, viitattu 25.10.2016.)

Joensuun seutukirjastoissa on lainattavissa Tunnet sie? -näyttelylaukkuja. Ikäihmisten luovaan toi- mintaan suunnitellut laukut sisältävät katseltavaa aineistoa, kuten taideteoksia ja valokuvia, sekä oheismateriaalia, joka laajentaa aineistoa kuunneltavaksi ja kosketeltavaksi. Laukuissa on myös ohjeet aineiston käyttämiseksi. Laukkuja on saatavilla kolmesta aiheesta, jotka ovat maisema, vanha kaupunkikuva ja lapsuus. Yhteensä niitä on kuusi erilaista. Laukut on suunniteltu niin, että ne sopivat ryhmäkäytön lisäksi myös yksittäisen ihmisen käytettäväksi. Näyttelylaukut on toteutettu museoiden, kulttuuripalveluiden, seutukirjaston ja vanhuspalvelun yhteistyönä. Opetus- ja kulttuu- riministeriö on rahoittanut hanketta. (Seppälä 2016, viitattu 5.11.2016.)

Helsingin kaupunginmuseo tarjoaa muun muassa vanhustenkeskuksille ja palvelutaloille Muistojen matkalaukku -työkalan. Matkalaukku sisältää vanhoja esineitä, joiden avulla voidaan järjestää muisteluhetkiä. Matkalaukkuja on tällä hetkellä yhteensä kahdeksan kappaletta. Neljä niistä on elä- mänkaarilaukkuja, jotka sisältävät esineitä eri elämänalueilta. Toiset neljä ovat teemalaukkuja, joi- den vaihtoehdot ovat kauneus-, koulu- ja somalialaislaukku sekä mallin laukku. Kauneuslaukku sisältää kauneudenhoitoon liittyviä esineitä pääosin 1950-luvulta. Koululaukku koostuu oppilaan

jenkkikassista ja opettajan salkusta. Esineet ovat vaihtelevasti eri vuosikymmeniltä. Somalialaislaukussa on sekä somalialaisia että suomalaisia käyttöesineitä nykyajalta ja entisiltä ajoilta. Mallin laukussa on erityisesti kuvaustilanteisiin sopivaa rekvisiittaa. Muistojen matkalaukun lainaaminen on maksutonta. (Helsingin kaupunginmuseo 2016a, viitattu 25.10.2016.)

Myös Tampereen kaupunginkirjasto tarjoaa muistelulaukkuja. Niitä kuvataan moniaistisiksi kokonaisuuksiksi, jotka pitävät sisällään tarinoita, esineitä ja tuoksuja. Kirjastolla on kolme eri teemaista muistelulaukkuja. Teemat ovat ”Lapsuus karbidilampun valossa ja muut pula-ajan keinot ja konstit”, ”Lasten arki ja aherrus 1930-luvulta 1950-luvulle” ja ”Saunan henki”. Laukkuja on suunniteltu käytettävän hyväksi erityisesti ryhmätoimintaa järjestettäessä. (Tampereen kaupunki 2016, viitattu 25.10.2016.)

Muistelulaukkujen lisäksi Tampereen kaupunginkirjasto tuottaa valmiita ohjelmapaketteja, tarjoaa lainattavaa äänimuseota ja järjestää muisteluun kannustavia esityksiä. Eri teemoja käsittelevät ohjelmapaketit kootaan kirjaston aineistosta, ja niitä on monipuolistettu esimerkiksi tuoksuilla, valokuvilla ja esineillä. Ohjelmapaketit on tarkoitettu tukemaan muistelua ja keskustelua. Lainattava äänimuseo sisältää monenlaista audioaineistoa pääosin 1950-luvulta, ja sopii käytettäväksi niin yksin kuin ryhmässä tapahtuvaan muisteluun. Kirjasto järjestää muistisairaiden ryhmätoimintaan soveltuvia esityksiä, joissa johdatellaan osallistujia keskustelemaan muistoista lyhyillä ääneen luettavilla tarinoilla ja runoilla sekä musiikilla. (sama.)

Lontoon Blackheathissa sijaitseva Age Exchange on kansainvälisesti tunnettu muistelutyön luovien menetelmien kehittämiskeskus. Sen perusti Pam Schweitzer vuonna 1983. Keskuksessa muun muassa kehitetään menetelmiä yksinäisyyden ja eristäytymisen vähentämiseksi ja tarjotaan tukea alueen omaishoitajille ’Caring Together’ -palvelun kautta. Keskus tarjoaa muistelutyön koulutusta eri alojen ammattilaisille esimerkiksi kirjastoissa, hoitokodeissa ja museoissa. Keskuksessa järjestetään erilaisia aktiviteetteja ikäihmisille. Keskuksesta löytyvät myös kahvila ja kirjasto. (Age Exchange 2016a, viitattu 24.10.2016.) Esimerkkinä Age Exchangen työstä on RADIQL-hanke. Kolme vuotta kestäneessä hankkeessa kehitettiin taiteita hyödyntävä muistelutyön menetelmä demen-tiapotilaiden hoitoon. Toiminnan vaikutuksia arvioitaessa todettiin muun muassa osallistujien hyvinvoinnin ja myönteisen käytöksen lisääntyneen huomattavasti. (Age Exchange 2016b, viitattu 24.10.2016.)

Age Exchangea mallina käyttäen perustettu Kotkassa sijaitseva Muistojen Talo aloitti toimintansa 2004. Muistojen Talo -projekti on Suomessa ensimmäinen laatuaan. Muistojen Talo järjestää muun muassa muistojen teatteria sekä muistorasiatyöpajoja ja -koulutusta. (Muistojen Talo 2010, viitattu 24.10.2016.) Tietoa ajankohtaisista tapahtumista päivitetään verkkosivujen lisäksi Muistojen Talon Kannatusyhdistys Ry:n Facebook-sivulle.

4 TOIMEKSIANTAJA JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Oulun kaupungin kirjastoverkko on laaja: pääkirjaston ja lähikirjastojen lisäksi siihen kuuluu kirjastoautoja ja Oulun yliopistollisen sairaalan kirjakaappi. Kirjasto pyrkii monipuolisen kirjastoaineiston avulla vastaamaan myös sellaisten ihmisten tarpeisiin, joilla tavallisten kirjojen lukeminen on vaikeaa tai mahdotonta. Lisäksi kirjasto järjestää ikäihmisillekin sopivia palveluita ja tapahtumia. Tarjonta on kattava. Palveluita viedään myös niille, jotka eivät enää pääse itse kirjastoon. Oulussa kiertää kirjastoautoja, ja kotipalvelun asiakkaille kirjat viedään kotiin asti. Kirjasto järjestää tapahtumia myös vanhustenhoidon yksiköissä.

Vanhustenhoidon yksiköihin siirrytään yleensä, kun kotona asuminen ei ole enää mahdollista syystä tai toisesta. Mahdollisia asumismuotoja ovat palvelu- ja hoivakodit, joissa annetun hoidon määrä vaihtelee. Tulevaisuudessa laitoshoidossa asuvien ikäihmisten määrää halutaan vähentää. Tämä vaatii ikääntyneiden osallisuuden vahvistamista, joka edellyttää kohdennettuja kulttuuripalveluita. Tässä luvussa toimeksiantaja ja toimintaympäristö on esitelty opinnäytetyön aiheen näkökulmasta.

4.1 Toimeksiantajana Oulun kaupunginkirjasto

Oulun kaupungin kirjastoverkko muodostuu Oulun pääkirjastosta ja eri puolilla kaupunkia sijaitsevista 22 muusta kirjastosta (Oulun kaupunki 2015c, viitattu 23.10.2016). Vuonna 2015 kaikissa kirjastoissa oli yhteensä 1 823 116 kävijää, ja kirjastojen aukiolotunteja kertyi yhteensä 44 466 (Oulun kaupunki 2016a, viitattu 23.10.2016). Kirjastoverkon monimuotoisuutta lisäävät kolme Oulun alueella kiertävää kirjastoautoa sekä Oulun yliopistollisen sairaalan kirjakaappi. (Oulun kaupunki 2015d; Oulun kaupunki 2015e, viitattu 23.10.2016).

Vuonna 2015 Oulun kirjastoissa oli yhteensä lähes miljoona teosta. Painettua aineistoa oli 841 897 kappaletta, AV-aineistoa 131 502 kappaletta ja muuta aineistoa 12 364 kappaletta. Lainoja kertyi vuonna 2015 asukasta kohti 18,1. (Oulun kaupunki 2016a, viitattu 23.10.2016.) Kirjastoon hankitaan kaikki suomenkieliset äänikirjat, selkokirjat ja isotekstiset kirjat. Lisäksi hankitaan Celian äänikirjoja. Celian äänikirjoja välitetään asiakkaille, joille painetun kirjan lukeminen on vaikeaa. (Oulun kaupunki 2015f, viitattu 23.10.2016.)

Oulun kaupunginkirjaston toiminta-ajatuksena on olla ”kaikille avoin kulttuurin, tiedon ja sivistyksen keskus”. Kokoelmien ja palveluiden avulla edistetään ihmisten tasavertaisia oikeuksia elinikäiseen oppimiseen sekä virkistymiseen. Esteettömien ja viihtyisien kirjastotilojen taas on tarkoitus olla yhteisöllisyyttä tukevia. (Oulun kaupunki 2015g, viitattu 23.10.2016.) Myös kirjaston palvelulupauksissa taataan yhtäläinen oikeus kirjastoon ja sen tarjoamiin palveluihin. Lisäksi luvataan tuoda iloa ja tarjota elämyksiä kaikille. (Oulun kaupunki 2015h, viitattu 23.10.2016.)

Oulun kaupunginkirjastossa järjestetään runsaasti tapahtumia. Vuoden 2015 aikana kirjastot järjestivät joko yksin tai yhteistyökumppaneidensa kanssa yhteensä ennätyselliset 842 tapahtumaa. Osallistujia niissä oli yhteensä noin 26 500. Järjestetyt tapahtumat ovat olleet pääosin kirjallisuus- ja musiikkitapahtumia, elokuva- ja teatteriesityksiä sekä it-opetuksia. Tapahtumia järjestetään monipuolisesti eri ikäryhmät ja kiinnostuksenkohteet huomioiden. Keväällä 2015 järjestettiin ikäihmisille Iloa kulttuurista! – elämyksiä senioreille -tapahtuma, johon osallistui yhteensä 300 ihmistä. Ohjelmaan kuului muun muassa näyttelijöiden esityksiä, korutyöpaja, elokuvaesitys ja tablettitohortori. Vuoden 2015 aikana kirjastosta vierailtiin palvelutaloissa 12 kertaa luku-, musiikki- ja muistelutuokioiden merkeissä. (Oulun kaupunki 2016a, viitattu 23.10.2016.)

Kirjastopalveluita viedään hakeutuvien kirjastopalveluiden toimesta siis myös sinne, missä ei ole kirjastoa. Oulun kaupunginkirjaston hakeutuvia kirjastopalveluita ovat kirjastoautojen Teuvon, Onnelin ja Akselin lisäksi pienet kirjakokoelmat neljässä eri kohteessa, Oulun yliopistollisen sairaalan kirjakaappi sekä kirjaston kotipalvelu. (Oulun kaupunki 2015d; Oulun kaupunki 2015i, viitattu 23.10.2016.) Hakeutuvien kirjastopalveluiden sekä lasten ja nuorten kirjastopalveluiden palvelupäällikkönä toimii Mervi Vaara. Hänen lisäksi hakeutuvissa kirjastopalveluissa työskentelee kahdeksan henkilöä, puolet heistä kirjastovirkailijoina ja puolet kirjastoautonkuljettaja-virkailijoina. (Oulun kaupunki 2015j, viitattu 23.10.2016.) Kirjastossa toimii myös Senioritiimi, joka on perustettu suunnittelemaan ja koordinoimaan senioritoimintaa (Vaara, sähköposti 21.10.2016).

Aikaisemmin, laitoksissa olevien vanhusten ollessa parempikuntoisia, Oulun kaupunginkirjastolla oli laitoskirjastotoimintaa. Laitoskirjastoissa oli myös omat työntekijänsä. Parhaimmillaan laitoskirjastoja oli kuusi, ja tämän lisäksi kymmenessä laitoksessa tai palvelutalossa oli kirjaston siirtokokoelma. Laitoksissa järjestettiin paljon erilaista toimintaa, esimerkiksi kirjallisuusryhmiä, runopiirejä, virikekerhoja, musiikinkuuntelukerhoja, diankatselukerhoja ja ääneenlukua. (Vaara, sähköpostiviesti, 21.10.2016.)

Vuonna 1966 aloitti Keskusmielisairaalassa kirjakerho, joka kokoontui joka toinen viikko kirjastoamanuenssin johdolla. Tämän kaltainen toiminta jatkui ainakin muutamia vuosia. Vuonna 1981 kokeiltiin sanomalehtien ääneenlukua Hirosen vanhainkodissa sekä Kontinkankaan ja Oulun ympäristön sairaaloissa. Tilaisuudet olivat suosittuja. Lukupiiritoimintaa järjestettiin Kontinkankaan ja Oulunsuun sairaaloissa ainakin vuosina 1982 ja 1985. Vuonna 1982 lukupiirejä järjestettiin 73 kertaa ja vuonna 1985 lukupiirejä oli 63. Kirjastonhoitajan pitämiä runopiirejä järjestettiin Oulunsuun sairaalassa vuonna 1982 ja 1985. Jälkimmäisenä vuonna runopiirejä järjestettiin myös mielenterveystoimistossa. Virikekerho kokoontui Hirosen vanhainkodissa 30 kertaa vuonna 1985. Samana vuonna musiikinkuuntelukerho kokoontui 47 kertaa. Toiminta jatkui aktiivisena vuoteen 1995. Yhteiskunnan muuttuessa laitoskirjastotoiminta on vähentynyt, ja nykyään sitä ei juurikaan enää ole. (Vaara, sähköpostiviesti, 21.10.2016.)

Vuonna 2015 kirjastoautojen reiteille kuului kuusi palvelutaloa. Palvelutaloja kiertää kirjastoauto Onneli. Palvelutalojen lisäksi kirjastoautot kiertävät päiväkoteja, kouluja ja katupysäkkejä. Pienet kirjakokoelmat ovat käytössä Keskustan palvelukeskuksessa, poliisivankilassa, Tuiran palvelukeskuksessa ja Salonkartanon päiväkeskuksessa. (Oulun kaupunki 2016a, viitattu 23.10.2016.) Keskustan palvelukeskuksessa kirjastovirkailija on paikalla yhden tunnin viikossa (Vaara, sähköpostiviesti, 21.10.2016). Oulun yliopistollisen sairaalan 175 kirjaa sisältävä kirjakaappi on suunniteltu palvelemaan erityisesti sairaalan potilaita (Oulun kaupunki 2015e, viitattu 23.10.2016). Kirjakaappia hoitaa Kastellin kirjasto (Vaara, sähköpostiviesti, 21.10.2016). Kotipalvelu on tarkoitettu asiakkaille, jotka eivät pääse itse kirjastoon. Vuonna 2015 kotipalvelulla oli 59 asiakasta (Oulun kaupunki 2016a, viitattu 23.10.2016). Myös muutama palvelutalo on kotipalvelun piirissä. Tämä tarkoittaa sitä, että palvelutaloille toimitetaan kirjastosta aineistoa samalla tavalla kuin kotipalveluasiakkaille. (Vaara, sähköpostiviesti, 21.10.2016.)

4.2 Toimintaympäristönä Oulun kaupungin vanhustenhoitoyksiköt

Ikääntyneiden asuin- ja hoitopaikoista puhutaan monenlaisin termein, jotka vaihtelevat kunnasta ja palveluntarjoajasta riippuen. Palveluntarjoajia ovat kunnat, yritykset ja järjestöt. (Suomi.fi 2015a, viitattu 8.11.2016.) Palveluiden valtakunnallisia määritelmiä on havainnollistettu taulukossa 1. Oulun kaupungin toimesta nämä palvelut on järjestetty pääosin taulukosta ilmenevällä tavalla.

TAULUKKO 1. Kodin ulkopuoliset asumismuodot (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016a; Sosiaali- ja terveysministeriö 2016b; Suomi.fi 2015a; Suomi.fi 2015b; Suomi.fi 2015c, viitattu 8.11.2016)

Asumismuoto	Hoidon- ja palveluntarve	Asuinympäristö
Palveluasuminen	Tarpeenmukainen hoito ja huolenpito	Huone ryhmäkodista tai oma asunto. Lisäksi yhteisiä tiloja
Tehostettu palveluasuminen	Ympäri vuorokautinen hoito ja huolenpito sekä apu päivittäisiin toimintoihin	Huone ryhmäkodista tai oma asunto. Lisäksi yhteisiä tiloja
Laitoshoido (mm. hoito- ja hoivakodit, vanhainkodit, terveyskeskusten vuodeosastot)	Ympäri vuorokautinen hoito ja huolenpito, kahden hoitajan apu päivittäisissä toiminna, sairaanhoito	Ympäristö vaihtelee sairaalaimaisesta kodinomaiseen. Yleensä kuitenkin oma huone

Palvelu- ja hoivakotien palvelut on tarkoitettu sellaisille asiakkaille, jotka eivät enää pysty asumaan turvallisesti kotona. Palvelutaloissa on henkilökuntaa paikalla päivisin. Palvelutalojen asukkaat voivat ostaa palveluita palvelukeskuksesta. (Oulun kaupunki 2016b, viitattu 21.10.2016.) Tehostettu palveluasuminen taas on tarkoitettu henkilöille, jotka eivät selviydy enää kotiin annettavien palveluiden varassa. Tehostetun palveluasumisen yksiköissä henkilökunta on paikalla ympäri vuorokauden. (Oulun kaupunki 2016c, viitattu 21.10.2016.) Laitoshoidolla tarkoitetaan ympärivuorokautista, pitkäaikaista asumista hoivakodissa. Hoivakodeissa asiakkaille tarjotaan kodinomaista ja toimintakykyä tukevaa hoitoa. Oulussa laitoshoidoa tarjoavat Hirosenkoti, Intiön hoivakoti, Lassintalon hoiva, Tuirankartano, Rajakylän hoiva sekä Hoivakoti Iltatähti Jaarankartano. (Oulun kaupunki 2016d, viitattu 21.10.2016.) Laitoshoidoa voidaan järjestää myös lyhytaikaisena joko säännöllisesti kotona asumisen tai omaishoitajan jaksamisen tueksi tai tilapäisesti äkillisissä tilanteissa tai määrättyissä kiireettömissä tapauksissa. Tilapäishoitoa tarjotaan Oulussa useissa eri vanhuspalveluiden yksiköissä. (Oulun kaupunki 2016e, viitattu 21.10.2016.)

Muistelutuokiot toteutettiin Hirosenkodin ja Rajakylän hoivan osastoilla. Hirosenkodissa tuokiot järjestettiin tehostetun palveluasumisen yksikössä Herttakodissa ja C3-kuntoutusosastolla. Rajakylän hoivan osastoilla järjestetyt tuokiot pidettiin Sanninkodissa sekä yhteisesti Siirin- ja Severinkodeille Siirinkodin osastolla.

Oulun kaupungin vuosien 2013–2016 hyvinvointikertomuksen mukaan tehostetun palveluasumisen asiakkaiden osuus on viime vuosina kasvanut. Laitoshoidossa olevien 75 vuotta täyttäneiden ihmisten osuus taas on pysynyt samalla tasolla, heidän osuutensa on Oulussa kuitenkin hieman suurempi kuin koko maassa keskimäärin. (Oulun kaupunki 2016f, viitattu 23.10.2016.) Valtakunnallinen suunta on, että niin kutsuttuja vanhainkoteja muutetaan tehostetun palveluasumisen yksiköiksi. Tavoitteena on, että huonokuntoisemmatkaan ikäihmiset eivät asuisi laitosympäristössä. Ylipäätään pyritään yhä enemmän kiinnittämään huomiota ikääntyneiden asumisympäristön kodikkuuteen. (Suomi.fi 2015a, viitattu 8.11.2016.)

Valtion ja kuntien tavoitteena on ikääntyneiden kotona asuminen mahdollisimman pitkään (Suomi.fi 2016, viitattu 9.11.2016). Tämä on havaittavissa myös Oulussa. Tavoite edellyttää kotona asumista tukevien palveluiden kehittämistä, ja samalla laitoshoitopaikkojen vähentämistä. Vuonna 2011 pitkäaikaisessa laitoshoidossa asui 5,7 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä ja saman ikäisistä tehostetun palveluasumisen asiakkaina oli 4,4 prosenttia. Tavoitteena on, että vuonna 2020 pitkäaikaisessa laitoshoidossa asuu korkeintaan kolme prosenttia 75 vuotta täyttäneistä, ja tehostettua palveluasumista varataan saman ikäisistä noin viidelle prosentille. Toimenpiteenä tämä vaatii sitä, että ikäihmisten osallisuutta vahvistetaan muun muassa kohdennettujen kulttuuripalveluiden kautta. Tarkoituksena on myös kehittää toimintamalleja, joissa kulttuurin tuottajat voivat tuottaa kulttuuritilaisuuksia ja aktiviteetteja palveluasumisen yksiköissä. (Oulun kaupunki 2016f, viitattu 23.10.2016.)

5 TOTEUTETUT MUISTELUTUOKIOT

Tämän opinnäytetyön ajatuksena on kehittää Oulun kaupunginkirjaston hakeutuville kirjastopalveluille uusi ikäihmisille suunnattu palvelumuoto. Kirjastoaineistoa hyödyntäen on koostettu neljä aihekokonaisuutta, jotka toimivat muistelutuokioiden pohjana. Jokaiseen aiheeseen on sidottu yksi pääasiallisesti käytetty kirjastoaineiston muoto tai kirjallisuuden laji. Kirjastoaineiston lisäksi kokonaisuuksissa on hyödynnetty kuvia ja Yleisradion elävän arkiston audioaineistoa. Aineistoa valittaessa on huomioitu kirjaston sijainti valitsemalla ensisijaisesti Oulua ja Pohjois-Pohjanmaata koskevaa kirjallisuutta sekä oululaisten ja pohjois-pohjanmaalaisten kirjailijoiden tuotantoa.

5.1 Muistelutuokioiden suunnittelu

Muistelutuokioiden ideoimisen jälkeen otettiin yhteyttä hakeutuvien kirjastopalveluiden palvelupäällikkö Mervi Vaaraan. Aihetta pidettiin kiinnostavana ja asiasta järjestettiin tapaaminen. Sovitussa tapaamisessa päätettiin järjestää neljä tai viisi muistelutuokiota syksyn 2016 aikana Oulun kaupungin vanhustenhoidon yksiköissä. Aluksi pohdittiin myös yhden tuokion järjestämistä kirjastolla, mutta tekijänoikeuskysymysten vuoksi kaikki tuokiot päätettiin pitää yksityistilaisuuksina palvelu- ja hoivakodeissa.

Loppukesästä 2016 valittiin kokonaisuuksien teemoiksi arki, koulu, lapsuus ja vapaa-aika. Aihekokonaisuuksista haluttiin tarpeeksi laajoja, jotta tuokioiden rungot olisivat paremmin sovellettavissa erilaisten osallistujaryhmien ja aineiston mukaan. Kokonaisuuksissa haluttiin käsitellä sekä varhaisia että aikuisiän muistoja. Varhaisimpien muistojen käsittely onnistuu usein silloinkin, kun osallistujalla on pitkälle edennyt muistisairaus, sillä varhaiset muistot säilyvät mielessä pisimpään. Lapsuutta ja koulu-aikaa koskevat muistelukokonaisuudet soveltuvat näin kaikenlaisille osallistujaryhmille. Aihepiirien valinnassa kiinnitettiin huomiota myös todennäköisyyteen löytää tarpeeksi sopivaa aineistoa.

Teemoihin sopivaan aineistoon alettiin tutustua tarkemmin valiten tuokioihin sopivia kirjoja, lehtiä ja musiikkia. Tämä edellytti samalla tutustumista menneeseen aikaan, keskittyen osallistujien lapsuuteen, nuoruuteen ja varhaisaikaisuuteen, eli noin 1920–1960 -luville. Aineistoa valittiin Oulun

kaupunginkirjaston kokoelmista. Kirja-, lehti- ja musiikkiaineiston lisäksi valittiin valokuvia. Suurimalta osin kuvia valittiin Helsingin kaupunginmuseon kokoelmista, sillä nämä kuvat ovat vapaasti käytettävissä myös julkisissa tilaisuuksissa, kunhan käytön yhteydessä mainitaan valokuvaajan nimi ja Helsingin kaupunginmuseo. Lisäksi käytettiin Pohjois-Pohjanmaan museon valokuvaaja Uuno Laukan kokoelmaa, joka on katseltavissa museon sivuilla. Kuvat valittiin teemoihin sopiviksi. Arkea käsittelevässä kokonaisuudessa käytettiin apuna myös vanhoja esineitä, joita hankittiin tuttavapiiristä lainaamalla.

Kaunokirjallisuuden osalta valittiin ajankuvausta sisältävää aineistoa, johon osallistujilla olisi mahdollista samaistua tai siitä olisi löydettävissä tuttuja asioita. Kirjallisuuden, erityisesti tietokirjallisuuden, osalta valittiin vanhoja painoksia tai uusintapainoksia. Musiikiksi pyrittiin valitsemaan menneiden aikojen tunnettuja kappaleita. Kaikki valitusta kirja- ja musiikkiaineistosta on löydettävissä kirjastosta. Lehtien osalta valittiin sekä kirjaston aineistoa, että ostettiin katseltavaksi muutamia vanhoja lehtiä kirpputoreilta. Valitusta aineistosta työstettiin teeman mukaiset aineistolistat jaettaviksi palvelu- ja hoivakodeille.

Valittu kirja- ja musiikkiaineisto kirjattiin suunnitelmaksi valmiiksi luotuun runkoon. Aineiston pohjalta muotoiltiin myös apukysymyksiä keskustelun aloittamiseksi. Suunnitelmasta pyrittiin tekemään mahdollisimman selkeä ja helposti muokattava. Jokaisen tuokion suunniteltiin alkavan aiheen, ohjaajien ja osallistujien esittelyllä. Jokaisen tuokion kulun suunniteltiin noudattavan seuraavaa kaavaa: Esittelykierroksen aikana kierrätetään karttaa, josta osallistujat voivat halutessaan näyttää oman kotikuntansa. Sitten kuunnellaan teemaan sopiva kappale. Tämän jälkeen alkaa varsinainen teeman käsittely lukunäytteiden ja aineiston katselemisen avulla. Jokainen tuokio sisältää jonkinlaisen aktiviteetin. Muistelutuokio päättyy luonnollisesti hyvästelyyn. Luonnos rungosta esiteltiin myös opinnäytetyön tilaajalle.

5.2 Muistelutuokioista sopiminen

Muistelutuokioiden järjestämiseksi otettiin yhteyttä Oulun kaupungin Ikäihmisten hyvinvointipalveluiden yhteyshenkilöön, joka tiedotti asiasta edelleen yksiköiden viriketoiminnasta vastaavia ohjaajia. Tuokioiden järjestämistä tarjottiin viikoille 40 ja 41. Tuokioiden ajankohdat sovittiin ohjaajien kanssa sähköpostitse. Tuokioiden järjestämisestä sovittaessa käytiin läpi tiloja ja laitteistoa koskevat tarpeet sekä toivottu ryhmäkoko ja osallistumisen edellytykset. Tuokioihin osallistuvilta toivottiin

vähintään jonkinasteista kykyä vuorovaikutukseen, mutta painotettiin, että aktiivisten osallistujien lisäksi paikalle ovat tervetulleita myös sivustaseuraajat. Tuokiot sovittiin päivämäärille 5., 11., 12. ja 14.10.2016. Tuokioita järjestettiin Hirosenkodin ja Rajakylän hoivan osastoilla.

5.3 Muistelutuokioiden toteutus

Muistelutuokiot järjestettiin Oulun kaupungin vanhusten hoidon yksiköissä osastojen yhteisissä tiloissa. Osallistujina olivat kyseisten osastojen asiakkaat. Jokaiseen tuokioon valittiin suunnitelluista kokonaisuuksista osallistujille vaativuustasoltaan sopivin hoitoyksikön luonteen perusteella. Hoivaosastoilla järjestettäviin tuokioihin valittiin lapsuuden ja perheen sekä koulun aihekokonaisuudet, sillä voitiin olettaa, että hoivakotien asukkailla esiintyy muiden yksiköiden asiakkaisiin verrattuna keskimäärin enemmän ja pidemmälle edennyttä muistisairautta, joten varhaisimpien muistojen käsittelystä saataisiin näissä paikoissa aikaan suurempi hyöty kuin aikuisiän muistelusta. Osallistujien toimintakyky vaihteli suuresti yksiköiden ja osastojen välillä. Jopa osastojen sisällä oli suurta vaihtelua. Tuokioihin osallistui yhteensä 34 ikäihmistä sekä lisäksi 13 henkilökunnan jäsentä. Jokaiseen tuokioon valittiin suunnitelluista neljästä teeman mukaisesta kokonaisuudesta yksi.

Lapsuus ja perhe 5.10.2016

Ensimmäinen muistelutuokio järjestettiin hoivaosasto Sanninkodissa. Tuokion teemana oli lapsuus ja perhe. Osallistujia oli neljä, ja paikalla oli myös kaksi henkilökunnan jäsentä. Muutama osallistujista oli tilassa kuuntelemassa musiikkia jo alkujärjestelyiden aikana. Tilassa ei ollut pöytää, mutta sellainen järjestyi. Pöydälle aseteltiin valmiiksi tulostettuja, teemaan liittyviä valokuvia, ja ne herättivätkin heti kiinnostusta osallistujissa. Vain yksi neljästä osallistujasta kykeni kunnolla keskustelemaan, joten suunniteltu aktiviteetti päätettiin jättää pois. Tarkoituksena oli katsella esillä olleita valokuvia ja jakaa niihin liittyviä muistoja muille osallistujille.

Tilaisuus aloitettiin ohjaajien ja aiheen esittelyllä. Seuraavaksi kierrätettiin karttaa, josta osallistujat saivat näyttää oman kotipaikkansa. Vain yksi osallistujista kykeni tähän itsenäisesti, muita avustivat työntekijät. Esittelyiden jälkeen kuunneltiin Georg Malmsténin kappale *Tottelematon Tipi*, jonka osa vaikuttikin muistavan. Kappaleen jälkeen katseltiin kuvia satukirjoista, mutta tämä ei tuokioon osallistujia juuri kiinnostanut. Tässä vaiheessa yksi osallistujista myös nukahti. Seuraavaksi luettiin ote *Turjanlinnan satukirjasta* (Ilmari Kianto) ja keskusteltiin perheestä ja sisaruksista. Tämän jälkeen luettiin isoäitiaiheinen runo ja keskusteltiin isovanhemmista. Koko tuokion ajan keskusteluissa oli

sivuttu leikkimistä, joten ote kirjasta *Antti pantti pakana* oli oikein sopiva jatkumo. Lukunäytteen jälkeen katseltiin lelukirjaa ja keskusteltiin lisää. Loppuaika tutkittiin tulostettuja valokuvia. Lopuksi hyvästeltiin ja kiitettiin osallistumisesta.

Muistelutuokion kesto oli 45 minuuttia osallistujien vähäisestä lukumäärästä huolimatta. Tuokion aikana oli jonkin verran ylimääräistä hälinää, mikä häiritsi tilaisuuden kulkua hieman. Hälinää esiintyi erityisesti tuokion lopussa, sillä se sijoittui aikaan, jolloin työntekijöiden vuorot vaihtuivat.

Vapaa-aika 11.10.2016

Toinen tuokio järjestettiin Herttakodissa, joka on Hirosenkodin yhteydessä sijaitseva tehostetun palveluasumisen yksikkö. Aiheena oli vapaa-aika. Yksikön asiakkaita oli paikalla kymmenen ja näiden lisäksi kolme työntekijää. Osallistujat olivat enimmäkseen itsenäisesti liikkuvia ja virkeitä, mutta suurimmalla osalla oli kuitenkin jonkinasteinen muistisairaus. Osallistujat asettuivat kolmen pöydän ääreen. Pöydille jaettiin valokuvia katseltaviksi.

Tuokio aloitettiin samaan tapaan kuin edellinen, eli aiheen ja ohjaajien esittelyllä sekä kartan kiertämisellä. Tällä kertaa lähes jokainen pystyi kertomaan oman kotipaikkansa. Musiikkina oli osalle tuttu kappale, Juha Eirton *Tiikerihai*. Kappaleen jälkeen viriteltiin keskustelua musiikista ja tansseista. Seuraavaksi pidettiin julkisvisa. Osallistujilta arvuuteltiin menneisyydestä tuttuja julkisuuden henkilöitä. Etukäteen valmisteltuja vihjeitä ei juuri tarvittu, sillä vastaukset löytyivät helposti. Julkkisvisan jälkeen luettiin uutinen Armi Kuuselasta, ja asia herätti jonkin verran keskustelua. Tämän jälkeen kuunneltiin Lasse Virénin juoksun radioselostus Ylen Elävästä arkistosta sekä luettiin ja katseltiin asiaan liittyviä uutisia. Urheilusta syntyi hieman keskustelua. Lopuksi katseltiin vielä vanhoja lehtiä ja valokuvia.

Muistelutuokio kesti 50 minuuttia. Muutama osallistujista lähti pois jo ennen tuokion loppumista. Tunnelma oli kuitenkin hyvä. Osallistujat keskustelivat enemmän omissa pienemmissä pöytäryhmissään kuin puhuivat koko osallistujajoukolle.

Arki 12.10.2016

Kolmas tuokio järjestettiin Hirosenkodissa C3-kuntoutusosastolla. Päivän aiheena oli arki. Ikäihmisiä tuokioon osallistui kahdeksan, ja heidän lisäksi paikalla oli kolme työntekijää. Osallistujat olivat kaikki virkeitä ja osallistuvia. Monella oli jonkinasteinen muistisairaus. Tälläkin kertaa suurin

osa osallistujista oli jo valmiina odottamassa tuokion alkamista. Osallistujat istuivat kolmen pöydän ääressä, ja heille jaettiin tälläkin kertaa valokuvia katseltavaksi.

Tilaisuus aloitettiin esittelyillä ja kartan kierrättämisellä. Seuraavaksi kuunneltiin Tapio Rautavaaran kappale *Muurari*. Kappale oli monelle tuttu ja osa lauloi myös mukana. Sitten luettiin ote Matti Hällin kirjasta *Valkea kaupunki*, jonka jälkeen keskusteltiin omasta asuinalueesta ja pihapiiristä. Tämän jälkeen oli vuorossa ote Paavo Rintalan kirjasta *Maatyömies ja kuu*. Ote herätti paljon keskustelua työssäkäynnistä. Lukunäytteiden jälkeen katseltiin vanhoja esineitä. Katseltavana oli muun muassa vanhat lastenkengät, lesti, vanhoja avaimia, taittomitta ja sokerisakset. Koko tuokion ajan keskusteluissa sivuttiin sotaa ja sotalapsuutta. Tuokion lopussa katseltiin valokuvia ja keskusteltiin.

Tämän kertainen tuokio kesti noin 50 minuuttia, eikä kukaan osallistujista lähtenyt pois kesken ohjelman. Koko tuokion ajan keskustelu rönkyi sopivasti ja tunnelma oli rento. Saatu palaute oli myönteistä.

Koulu 14.10.2016

Neljäs, ja samalla viimeinen tuokio, järjestettiin Rajakylän hoivalla. Tuokion aiheena oli koulunkäynti. Vanhuksia osallistui tuokioon kahdelta osastolta yhteensä 12, ja paikalla oli myös viisi henkilökunnan jäsentä. Moni osallistujista oli paikalla jo valmiina istumassa suuren pöydän ääressä. Loput paikalle tulleista osallistujista joutuivat istumaan kauempana kahden muun pöydän ääressä. Yksi osallistujista oli tuotu tilaan sängyssä. Osallistujat olivat kunnoltaan hyvin vaihtelevia: osa kykeni keskustelemaan ja osa ei enää puhunut selkeästi. Useimmilla oli myös jonkinlaista muistisairautta. Tälläkin kertaa jaettiin valokuvia etukäteen katseltaviksi.

Tuokion aluksi osaston aulaemäntä kiersi osallistujien luona pyytäen heitä esittelemään itsensä tai esitellen puhumattomat. Tämän jälkeen esiteltiin taas ohjaajat ja aihe. Kartta jätettiin tällä kertaa kierrättämättä tilan hankaluuden vuoksi. Seuraavaksi kuunneltiin Georg Malmsténin *Aapiskukko munii* -kappale. Se ei kuitenkaan ollut tuttu osallistujille. Musiikin jälkeen luettiin ote *Suomen lasten aapisesta*. Ote kertoi ensimmäisestä koulupäivästä, joten sen jälkeen keskusteltiin koulun aloittamisesta, koulurakennuksista ja opettajista. Tämän jälkeen siirryttiin luontevasti katselemaan vanhoja aapisia ja muita oppikirjoja, joiden värikkäät kuvat herättivät mielenkiintoa. Yksi osallistujista luki aapista ääneen. Seuraavaksi luettiin tuokion ensimmäinen ote teoksesta *Sinun kaduillas kou-*

lutie. Lukunäytteen jälkeen puhuttiin lisää opettajista. Toinen lukunäyte samasta kirjasta kertoi koulujen täitarkastuksista, joten keskustelu jatkui tähän aiheeseen. Suunniteltua aktiviteettia ei ehditty toteuttaa, sen sijaan katseltiin vielä valokuvia. Tarkoituksena oli kierrättää tyhjää koulureppua ja muistella vuorollaan, millaisia esineitä oma koululaukku sisälsi.

Viimeisessä tuokiossa saatiin hyödynnettyä parhaiten kirjastoaineistoa. Tuokiossa oli mukava tunnelma ja keskustelua syntyi paljon. Tähän vaikutti myös se, että paikalla oli tarpeeksi henkilökuntaa. Ainoastaan suuri tila hankaloitti hieman kuulemistä ja keskustelua.

5.4 Muistelutuokioiden esittely Oulun kaupunginkirjastossa

Järjestetyt muistelutuokioiden esiteltiin Oulun pääkirjastossa kolmas marraskuuta 2016. Tilaisuuteen osallistui yhteensä kymmenen työntekijää kirjaston eri toimipisteistä, mukaan lukien työn toimeksiantajan edustaja. Osallistujista suurin osa kuului myös kirjaston Senioritiimiin. Paikalla oli lisäksi Hirosenkodin askartelunohjaaja, joka toimi Hirosenkodin yhteyshenkilönä muistelutuokiota järjestettäessä, ja oli myös paikalla seuraamassa niitä. Tilaisuudessa keskityttiin esittelemään muistelutuokioiden aineisto, järjestäminen ja kulku, joista lienee eniten hyötyä kirjaston työntekijöille. Järjestetyn tilaisuuden tarkoituksena oli, että kirjaston työntekijät saavat tietoa tekeillä olevasta opinnäytetyöstä.

Tilaisuuden aikana syntyi keskustelua itse muistelutuokiosta ja osallistujien omista kokemuksista ikäihmisten kanssa työskentelystä. Järjestetyistä tuokioista saatiin hyvää käytännön palautetta; toivottiin esimerkiksi kovamuovitetuja valokuvia. Keskusteltiin tuokioiden kestosta, sillä joidenkin osallistujien mielestä ne olivat kestoiltaan liian pitkiä. Eräs osallistujista nosti esille sen, että ohjaajien puheosuuksien ei tule olla liian pitkiä, mutta jos keskustelua kuitenkin syntyy enemmän, ei sitä tarvitse rajoittaa. Myös järjestettyjen tuokioiden vastaanotosta tapahtumapaikoissa oltiin kiinnostuneita. Osallistujat kertoivat itsejärjestämistään tuokioista. Kokemukset työntekijöiden itsensä järjestämistä tuokioista olivat hyviä, ja osa oli jo pitkään vierailut eri vanhustenhuollon yksiköissä.

6 MUISTILISTA TUOKION JÄRJESTÄJÄLLE

Tämä luku käsittelee ikäihmisille järjestettäviä muistelutuokioita. Muistilistassa annetaan vinkkejä muistelutuokioiden valmisteluun ja toteuttamiseen. Valittu teema, aineisto ja ohjaajan toiminta vaikuttavat kaikki osaltaan järjestetyn tuokion lopputulokseen. Muistilista perustuu omiin kokemuksiimme.

1. Teeman valinta. Teeman ei kannata olla liian suppea, jottei se rajaa keskustelua liikaa. Huomioitavaa on, että muistoista varhaisimmat säilyvät usein mielessä pisimpään, ja näin ollen henkilöt, joilla on pitkälle edennyt muistisairaus, hyötyvät eniten lapsuusajan muistelusta. Sopivia teemoja ovat esimerkiksi koulunkäynti, eri ikävaiheet, juhlat sekä harrastukset, kuten urheilu, musiikki tai käsityöt.
2. Aineiston valinta. Valitaan teemaan sopivaa aineistoa, esimerkiksi kirjoja, lehtiä ja musiikkia. Määrää tärkeämpää on aineiston laatu. Muutama kirja riittää mainiosti yhtä teemaa kohti, jos tarkoituksena on lukea niistä otteita. Osaa aineistosta voi käyttää pelkästään katselutarkoituksiin, esimerkiksi aapisista tai lehdistä ei välttämättä tarvitse lukea otteita, vaan niitä voi jakaa osallistujille katseltavaksi ja koskettavaksi. Suosia kannattaa vanhempaa aineistoa, joka voi olla ennestään tuttua osallistujille.
3. Esineet. Tuokioihin voi ottaa mukaan vanhoja esineitä, jotka voivat edesauttaa muistelua. Niiden kerääminen voi kuitenkin olla aikaa vievää ja katoamisen tai rikkoutumisen vaara on olemassa. Pienet arkiesineet voivat kuitenkin olla vaivan arvoisia ja mukava lisä tuokioon.
4. Tekijänoikeudet. Kirjastoilla on velvollisuus noudattaa tekijänoikeuksia, ja tämä on huomioitava tuokiota järjestäessä. Kirjastot.fi tarjoaa Kysy tekijänoikeudesta -palvelun, johon voi lähettää tekijänoikeuteen liittyviä kysymyksiä kirjastonäkökulmasta. Palveluiden ja tietokantojen käyttöehtoihin tulee tutustua huolella ennen käyttöä. Lähteiksi kannattaa valita vapaasti käytettäviä kuva- ja äänitarkistoja. Esimerkiksi Helsingin kaupunginmuseon kuvia on julkaistu Finna-palveluun (<https://hkm.finna.fi/>). Kaikki sinne ladatut Helsingin kau-

punginmuseon kuvat ovat vapaasti ladattavissa ja käytettävissä, kunhan mainitsee kuvaa-
jan nimen ja Helsingin kaupunginmuseon (Helsingin kaupunginmuseo 2016b, viitattu
7.11.2016). Ylen Elävä arkisto on julkaissut arkistofilmejä vapaaseen käyttöön Vimeossa
(<https://vimeo.com/ylearkisto/videos>). Julkaistut filmit ovat pääosin 1950–1970-luvuilta, ja
niissä esitellään Suomen luontoa. (Niiranen 2016, viitattu 7.11.2016.)

5. Tuokion markkinointi. Paras tulos syntyy työskennellessä yhteistyössä vanhustenhoidon yksiköiden virikeohjaajien ja muun henkilökunnan kanssa. Tuokiota kannattaa ehdottaa hyvissä ajoin, jotta aikataulut saadaan järjestymään mahdollisimman vaivattomasti. Monissa palvelu- ja hoivakodeissa on säännöllistä ohjelmaa. Tuokiosta sopiessa kannattaa pyytää etukäteistietoja ryhmän koosta, toimintakyvystä sekä mahdollisista erityistarpeista. Suositeltavaa on selvittää myös millaisessa tilassa tuokio järjestetään, sekä kertoa tarvittavasta laitteistosta, kuten cd-soittimesta. Kaikki edellä mainitut tiedot helpottavat tuokion suunnittelua. Palvelu- ja hoivakotien henkilökuntaa on tarpeellista olla paikalla tuokioiden aikana, sillä osallistujien voinnista huolehtiminen kuuluu heille.
6. Tuokion valmistelu. Tuokioiden suunnitelmat ja aineistolistat ovat liitteenä (liitteet 1–4). Tuokiossa käytettävästä aineistosta voi jättää muistilistan palvelu- tai hoivakotiin, jotta he voivat halutessaan löytää käytetyn aineiston kirjastosta. On hyvä suunnitella aineiston pohjalta myös valmiita kysymyksiä, joita voi esittää osallistujille keskustelun luomiseksi. Kysymykset kannattaa muotoilla melko yksinkertaiseksi, jotta ne ovat helppo kuulla ja ymmärtää. Toimivimpia ovat kysymykset yksityiskohdista, kuten miten jokin asia tehtiin tai millainen jokin asia oli. Laajoihin kysymyksiin voi olla hankala vastata. Myös suunnitelmanmuutoksiin on hyvä varautua.
7. Tilan valmistelu. Tuokionpitopaikkana toimivat usein palvelu- ja hoivakotien päiväsalit tai muut yhteiset tilat. Niiden koko ja pohjapiirustukset ovat hyvin vaihtelevia. Tilaa ei välttämättä ole suljettu, joten ylimääräisiin ääniin tulee varautua. Kannattaa myös huomioida, että huonekaluja voi paikan päällä olla vaikea siirtää haluamaansa järjestykseen, sillä monesti tuokioon osallistujat ovat jo valmiina odottamassa tilassa.
8. Tuokion kulku. Tuokion voi aloittaa esittelemällä itsensä ja kertomalla tilaisuuden luonteesta. Voidaan myös sopia palvelu- tai hoivakodin työntekijän kanssa, että tilaisuus alkaa

osallistujien itsensä esittelyillä. Esittelyn voi toteuttaa esimerkiksi niin, että työntekijä kiertää osallistujien luona ja pyytää heitä kertomaan nimensä. Näin voidaan muodostaa hie- man selkeämpi kuva osallistujien kyvyistä ohjelman muokkaamiseksi, ja samalla osallistu- jia herätellään tuokion alkamiseen. Tuokio itsessään on vuorovaikutustilanne, jossa ohjaa- jan on toimittava erilaisten ihmisten kanssa. On siis tärkeää olla oma itsensä ja pyrkiä toi- mimaan rauhallisesti. Selkeä ja kuuluva puhe on tärkeää etenkin usein huonokuuloisten vanhusten kanssa kommunikoidessa. Tärkeää on antaa ilmaisulle aikaa, jotta osallistuja saa kaiken haluamansa kerrottua. Ohjaajan on myös varauduttava yllättäviin reagoiteihin. Osallistujat voivat reagoida tuokioon monilla yllättävilläkin tavoilla. Joku saattaa esimer- kiksi poistua tilaisuudesta kesken kaiken, ja tätä päätöstä on kunnioitettava. Epätavallista ei ole myöskään se, että osallistuja nukahtaa kesken tuokion. Keskustelun aikana myös erilaiset tunnereaktiot ovat täysin normaaleja.

9. Tilaisuuden jälkeen. Mahdollisuuksien mukaan on hyvä jäädä tilaisuuden loputtua vielä hetkeksi rupattelemaan osallistujien kanssa. Heitä voi kysyä mielipiteitä tuokiosta. Myös osallistuneilta työntekijöiltä kannattaa pyytää palautetta. Hyvästely ja osallistujien sekä henkilökunnan kiittäminen lähtiessä on tärkeää.
10. Ohjaajana. Tärkeintä on pysähtyä kohtaamaan osallistujat siinä hetkessä. On toimittava vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa, mutta huolehtia samalla tuokion kulusta. Suunni- telmasta voi joutua poikkeamaan osallistujien toimintakyvyn mukaan. Liikaa suunnitelmaa ei kannata tuijottaa, sillä rönsyilevä keskustelu tuo esille sellaisiakin asioita, joita ei suun- nitelmassa tai kysymyksissä osattu ottaa huomioon. Rungas keskustelu on omiaan luo- maan myönteistä ja osallistuvaa ilmapiiriä. Tuokiot eivät ole opetustilanne, joten asioita ei tarvitse muistaa oikein tai kokonaan. Virheitä ei siis tarvitse korjata.
11. Uudet ideat. Valmiiksi muotoiltuja kokonaisuuksia saa muokata. Niiden pohjalta voi myös valmistella täysin uusia muistelukokonaisuuksia. Mahdollisia aiheita ovat esimerkiksi juh- lat, musiikki tai urheilu.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Suunnitellut kokonaisuudet olivat yleisesti ottaen toimivia. Järjestettyjen tuokioiden kesto oli sopiva, vaikkakin iäkkäiden osallistujien jaksamisen ja keskittymiskyvyn näkökulmasta maksimipituuden rajoilla. Valittuun materiaaliin saatiin hyvin yhdistettyä erilaista aineistoa. Musiikki ja kuvat todettiin parhaiksi muistinherättäjiksi. Valitut aineistomuodot tukivat toisiaan: lukunäytteet, kuvat sekä musiikki muodostivat yhdessä toimivan yhdistelmän erilaisia aistivirikkeitä.

Tuokioihin osallistui keskenään hyvin erilaisia osallistujia. Tuokioon osallistuneen henkilökunnan määräkin vaihteli suuresti. Ryhmäkoko vaihteli neljän ja kahdentoista osallistujan välillä, osastojen työntekijöitä tuokioissa oli paikalla kahdesta viiteen henkilöä. Mitä enemmän hoitoyksiköiden henkilökuntaa tuokiossa oli paikalla, sitä parempi oli keskustelun sujuvuus. Osallistujille tuttu henkilökunta onnistuu rohkaisemaan osallistujia keskusteluun ennestään tuntematonta tuokion ohjaajaa paremmin. Sopivimman ryhmäkoon arviointi on hankalaa, sillä tuokion kulkuun ja sujuvuuteen vaikuttaa merkittävästi osallistujien aktiivisuus. Muutama osallistujakin riittää, jos osallistuminen on aktiivista.

Muistelutuokioiden järjestäminen voi olla melko työlästä, varsinkin aloittelevalle ohjaajalle. Kehitettyjen muistelukokonaisuuksien ja toteutettujen tuokioiden pohjalta on jatkossa helpompaa järjestää uusia tilaisuuksia. Työstetyt kokonaisuudet ovat myös muokattavissa, ja tuokiorunkojen avulla on helppoa yhdistää uutta aihepiiriä käsittelevää aineistoa omaksi kokonaisuudekseen. Käytettyjen aiheiden lisäksi hyviä teemoja ovat esimerkiksi juhlat, urheilu ja musiikki. Kokemuksia erilaisten aineistomuotojen ja materiaalin käytöstä muistelutyön välineinä voidaan hyödyntää myös muunlaisten palvelukokonaisuuksien suunnittelussa.

Suunniteltujen kokonaisuuksien testaaminen käytännössä edellytti tuokioiden järjestämistä toimintakyvyltään erilaisille osallistujaryhmille. Kokonaisuuksista saatiin rakennettua keskenään hyvin erilaisia, joten sisältöön saadaan keskinäistä vaihtelua silloinkin, kun eri aihekokonaisuuksien tuokioita järjestetään sarjana samalle ryhmälle. Seuraavaksi olisikin hyvä järjestää uusia tuokioita kirjaston toimesta useampia samalle ryhmälle. Useammasta tilaisuudesta on enemmän hyötyä osallistujien hyvinvoinnissa kuin yksittäisestä tuokiosta.

Tällä hetkellä kirjastoista vanhustenhoidon yksiköihin vietävien palveluiden järjestäminen on melko hajanaista, eivätkä eri toimipaikkojen ja työntekijöiden toteuttamat palvelut erityisesti noudata mitään yhteisesti sovittuja linjauksia. Tässä opinnäytetyössä suunniteltuja kokonaisuuksia ja tuokiorunkoja käyttämällä voitaisiin järjestettävää toimintaa yhtenäistää ja näin luoda eheämpi palvelukokonaisuus.

8 POHDINTA

Työn tavoitteena oli kehittää Oulun kaupunginkirjastolle uudenlainen ikääntyneille asiakkaille tarkoitettu palvelumuoto. Työ toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka toiminnallinen osuus koostui kirjastoaineistoa apuna käyttäen kootuista muistelukokonaisuuksista ja niiden pohjalta järjestetyistä muistelukokonaisuuksista vanhuspalveluiden yksiköissä. Muistelukokonaisuuksien suunnittelussa käytettiin apuna alan kirjallisuutta ja eri lähteistä hankittua tietoa samankaltaisista hankkeista. Muistelutuokioiden järjestämisellä saatiin kerättyä arvokasta tietoa erilaisten kirjastoaineiston muotojen soveltuvuudesta muistelutyöhön. Samalla kartoitettiin sopivia kirjaston ulkopuolisia lähteitä sopivan aineiston hankintaan. Valittu menetelmä oli sopiva tämän kaltaiseen työhön. Opinnäytetyöprosessia on kuvattu tarkemmin havaintopäiväkirjassa (liite 5).

Käsiteltävä aihe päätettiin tietoperustaa kootessa rajata niihin tietoihin, joista uskottiin olevan suurin hyöty työn jatkokäytössä. Kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksistä päätettiin kertoa lähinnä muistelutyön näkökulmasta. Kirjastojen senioripalveluista rajattiin esiteltäviksi keskenään erilaisia palveluita eri puolilta Suomea tarkoituksena luoda kokonaiskuva palveluiden monimuotoisuudesta. Muistelutyön hankkeista esimerkeiksi valikoitui sekä kirjaston että muiden tahojen toteutuksia. Tähän päädyttiin, koska muistelutyön eri muodoista haluttiin antaa kattava kuva, mutta myös korostaa kirjaston näkökulmaa. Valintakriteerinä edellä mainittujen lisäksi oli tuoreus. Luvussa 4.2 puolestaan päädyttiin käsittelemään hoitoyksiköiden yleisluonnetta sen vuoksi, että tilaisuuksista ja niiden järjestämiseksi asetettavista vaatimuksista saataisiin luotua tarpeeksi laaja kokonaisvaikutelma.

Opinnäytetyö tarjosi mahdollisuuden tutustua sekä kirjastopalveluiden monimuotoisuuteen, että yhteistyöhön hoitoalan toimijoiden kanssa. Yhteistyö eri alojen ammattilaisten kanssa paitsi antaa mahdollisuuden hyödyntää erilaisten tahojen asiantuntemusta kirjastotyössä, myös tarjoaa uudenlaisen näkökulman kirjastopalveluiden suunnitteluun. Opinnäytetyöprosessin aikana vahvistui ajatus siitä, että kirjastoilla on myös eettinen velvollisuus osallistua vanhustyöhön. Kirjastopalvelut on tarkoitettu kaikille. Monipuolinen osaaminen ja tieto ovat hyödynnettävissä ikäihmisten kanssa työskennellessä. Erilaisten aineistojen hallinta ja tuntemus ovat vahvuus ikäihmisten palvelukokonaisuuksia suunniteltaessa.

Etenkin hoitokodeissa ja laitoksissa asuville vanhuksille suunnattuja palveluita suunniteltaessa on tärkeää tuntee kohderyhmän ja toimintaympäristön erityispiirteet. Aiemmasta kokemuksesta vanhusten parissa työskentelystä on suurta hyötyä muistelukokonaisuuksien ja tuokioiden suunnittelussa. Työn edetessä törmättiin yhä uudestaan siihen, miten paljon vaihtelua osallistujien toimintakyvyssä on, ja kuinka vaikeaa vastaanottoa ja tuokion onnistumista on arvioida etukäteen. Erityisesti muistisairaiden virkeys ja toimintakyky voivat vaihdella suuresti yhdenkin päivän aikana. Alojen välisen yhteistyön lisäksi työ tarjosi kokemusta tilaisuuksien järjestämisestä ja kirjastoaineiston soveltavasta käytöstä.

Koottujen muistelukokonaisuuksien pohjalta Oulun kaupunginkirjasto voi järjestää tuokioita Oulun ikäihmisten asumisyksiköissä tai kirjastossa. Harkinnanarvoista on useamman muistelutuokion järjestäminen samalle ryhmälle. Kirjaston työntekijät voivat muodostaa uusia eriaiheisia kokonaisuuksia hyödyntäen omaa kokemustaan ja osaamistaan. Muistelukokonaisuuksia ja niistä saatuja kokemuksia voidaan hyödyntää myös uusia ikääntyneiden palveluita suunniteltaessa. Kirjasto voisi tarjota esimerkiksi lainattavia muistelupaketteja, joita lainattaisiin yksiköiden työntekijöiden tai omaishoitajien itse järjestämään muistelu- ja viriketoimintaan.

Muistelutuokioiden onnistumista ja vaikutuksia voi olla vaikea arvioida. Osallistuneiden ikäihmisten tyytyväisyyttä ei opinnäytetyössä selvitetty muuten kuin suullisesti tuokioiden päätyttyä. Kirjallinen palautekysely ei ollut vaihtoehto, sillä monen osallistujan toimintakyky oli hyvin rajoittunut. Tyytyväisyyttä voitaisiin kuitenkin selvittää esimerkiksi kuvakortein, joissa on kuvat iloisesta ja surullisesta ilmeestä. Tällaisen kyselyn perusteella ei voitaisi vetää suuria johtopäätöksiä, mutta se voisi antaa edes jonkinlaisia viitteitä tyytyväisyydestä. Tuokioiden vaikutuksia osallistujiin voitaisiin arvioida yksiköiden työntekijöille suunnatulla kyselytutkimuksella. He voisivat esimerkiksi arvioida vaikuttaako tuokio ikäihmisen mielialaan tai toimintakykyyn. Tällaisenkin kyselyn tulokset olisivat tosin vain suuntaa antavia. Luotettavampia tuloksia saataisiin järjestämällä kyselyitä pidemmällä aikavälillä sekä osallistujille että työntekijöille.

LÄHTEET

Age Exchange 2016a. History. Viitattu 24.10.2016, <http://www.age-exchange.org.uk/who-we-are/history/>.

Age Exchange 2016b. RADIQL. Viitattu 24.10.2016, <http://www.age-exchange.org.uk/what-we-do/care-and-support/radiql/>.

Brandenburg, C. von 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä – Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Helsinki: Opetusministeriö. Viitattu 25.10.2016, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm12.pdf?lang=fi>.

ENTER ry 2016. Opastuspisteet: tietokoneet/tabletit/kännykät. Viitattu 25.10.2016, <http://www.enterseniior.fi/enter-opastaa/opastuspisteet-tietokoneet-table/>.

Helsingin kaupunginmuseo 2016a. Muistojen matkalaukku. Viitattu 25.10.2016, <http://www.helsinginkaupunginmuseo.fi/kuvia-esineita-helsinki/matkalaukku/>.

Helsingin kaupunginmuseo 2016b. Kuvaseleamo. Viitattu 7.11.2016, <http://www.helsinginkaupunginmuseo.fi/kuvia-esineita-helsinki/kuva-arkisto/>.

Hohenthal-Antin, L. 2009. Muistot näkyviksi – Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hohenthal-Antin, L. 2013. Muistellaan – Luovat menetelmät muistisairaiden tukena. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hyypä, M. T. & Liikanen, H-L. 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita.

IFLA 2000. Guidelines for libraries serving hospital patients and the elderly and disabled in long-term care facilities. IFLA Professional Reports 61. Viitattu 25.10.2016, <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/61.pdf>.

IFLA 2007. Guidelines for library services to persons with dementia. IFLA Professional Reports 104. Viitattu 8.11.2016, <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/104.pdf>.

Jyväskylän kaupunki 2016. Lauluista voimaa ja Kino Hopea. Viitattu 26.10.2016, <http://www.jyvaskyla.fi/kulttuuri/palvelut/laulustavoimaa>.

Karkkulainen, M., Ala-Vannesluoma, T., Pirhonen, P., Kastu, R., Airaksinen, R. & Laajasalo, S. 2015. Toimii! : hoitajan opas luoviin menetelmiin. 1. p. Helsinki: Edita.

Kirjastot.fi 2014a. Yleisten kirjastojen hankerekisteri, Ei kultainen nuoruus jää unholaan. Viitattu 25.10.2016, <http://hankkeet.kirjastot.fi/node/1803?language=fi>.

Kirjastot.fi 2014b. Yleisten kirjastojen hankerekisteri, Kirjava. Viitattu 25.10.2016, <http://hankkeet.kirjastot.fi/node/2005?language=fi>.

Kirjastot.fi 2014c. Yleisten kirjastojen hankerekisteri, Pitkospuista pitkin –tarinoita senioreille. Viitattu 25.10.2016, <http://hankkeet.kirjastot.fi/node/2224?language=fi>.

Muistojen Talo 2010. Muistojen talo. Viitattu 24.10.2016, <http://muistojentalo.fi/index.php/muistojentalo>.

Niiranen, T. 2016. Filmivälähdyksiä Suomen kaduilta ja kedoilta vapaaseen käyttöön. Viitattu 7.11.2016, <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/11/20/filmivalahdyksia-suomen-kaduilta-ja-kedoilta-vapaaseen-kayttoon>.

Opetusministeriö 2008. Valtionosuuden piirissä olevien taide- ja kulttuurilaitosten saavutettavuus – syksyllä 2007 toteutetun kyselyn tulokset. Viitattu 26.10.2016, http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kulttuuri/monikulttuurisuus/saavutettavuuskyselyn_tulokset_241008b.pdf.

Oulun kaupunki 2013. Ilahduta mut! -kampanja huomioitu Euroopan komissiossa. Viitattu 25.10.2016, http://www.ouka.fi/oulu/ajankohtaista/etusivu/-/asset_publisher/IQ3E/content/id/2256034.

Oulun kaupunki 2015a. Ikääntyneet. Viitattu 25.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/ikaantyneet>.

Oulun kaupunki 2015b. Esteettömyys. Viitattu 25.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/esteettomyys>.

Oulun kaupunki 2015c. Muut kirjastot. Viitattu 23.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/muutkirjastot>.

Oulun kaupunki 2015d. Kirjastoautot. Viitattu 23.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/kirjastoautot>.

Oulun kaupunki 2015e. Kirjakaappi. Viitattu 23.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/kirjakaappi1>.

Oulun kaupunki 2015f. Selkokirjat, isotekstiset kirjat, äänikirjat. Viitattu 23.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/selkokirjat-isotekstiset-kirjat-aanikirjat>.

Oulun kaupunki 2015g. Visio ja toiminta-ajatus. Viitattu 23.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/kirjaston-projektit>.

Oulun kaupunki 2015h. Kirjaston palvelulupaukset. Viitattu 23.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/kirjaston-palvelulupaukset>.

Oulun kaupunki 2015i. Muut palvelupisteet. Viitattu 23.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/muut-palvelupisteet>.

Oulun kaupunki 2015j. Henkilökunta. Viitattu 23.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/henkilokunta>.

Oulun kaupunki 2016a. Toimintakertomus 2015. Viitattu 23.10.2016, http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=e67b8f1d-ceee-4bcb-a7f1-934f4c19a137&groupId=78400.

Oulun kaupunki 2016b. Itsenäinen asuminen palvelutalossa. Viitattu 21.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/ikaantyminen/itsenainen-asuminen-palvelutalossa>.

Oulun kaupunki 2016c. Tehostettu palveluasuminen palvelukodissa. Viitattu 21.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/ikaantyminen/tehostettu-palveluasuminen-palvelukodissa>.

Oulun kaupunki 2016d. Laitoshoido. Viitattu 21.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/ikaantyminen/laitoshoido>.

Oulun kaupunki 2016e. Lyhytaikainen hoito. Viitattu 21.10.2016, <http://www.ouka.fi/oulu/ikaantyminen/lyhytaikainen-hoito>.

Oulun kaupunki 2016f. Oulun kaupunki: hyvinvointikertomus 2013–2016 -sisältää hyvinvointisuunnitelman. Viitattu 23.10.2016, http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=f0bfda22-0016-4e6f-8f07-3b73ad20e4f9&groupId=52058.

Seppälä, M. 2016. Tunnet sie? –näyttelylaukut. Viitattu 5.11.2016, <http://vaarakirjastot.fi/tunnet-sie>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016a. Asumispalvelut ja asunnon muutostyöt. Viitattu 8.11.2016, <http://stm.fi/asumispalvelut-asunnon-muutostyot>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016b. Laitoshoido. Viitattu, 8.11.2016, <http://stm.fi/laitoshoido>.

Suomi.fi 2015a. Kodin ulkopuolisessa hoidossa. Viitattu 8.11.2016, https://www.suomi.fi/suomifi/suomi/palveluoppaat/ikaantuvan_palveluopas/asumiseni/kodin_ulkopuolisessa_hoidossa/index.html.

Suomi.fi 2015b. Kunnallinen palveluasuminen. Viitattu 8.11.2016, https://www.suomi.fi/suomifi/suomi/palveluoppaat/ikaantuvan_palveluopas/asumiseni/kodin_ulkopuolisessa_hoidossa/kunnallinen_palveluasuminen/index.html.

Suomi.fi 2015c. Asuminen vanhainkodissa tai sairaalassa. Viitattu 8.11.2016, https://www.suomi.fi/suomifi/suomi/palveluoppaat/ikaantuvan_palveluopas/asumiseni/kodin_ulkopuolisessa_hoidossa/asuminen_vanhainkodissa_tai_sairaalassa/index.html.

Suomi.fi 2016. Kotona asujalle. Viitattu 9.11.2016, https://www.suomi.fi/suomifi/suomi/palveluop-paat/ikaantuvan_palveluopas/asumiseni/kotona_asujalle/index.html.

Tampereen kaupunki 2016. Kirjaston kotipalvelut. Viitattu 25.10.2016, <http://www.tampere.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kirjastot/aukiolot-ja-yhteystiedot/kirjaston-kotipalvelut.html>.

Turun kaupunki 2016. Lukulähetti on aidon kohtaamisen airut. Viitattu 25.10.2016, https://www.turku.fi/uutinen/2016-09-29_lukulahetti-aidon-kohtaamisen-airut-0.

Vaara, M. 2016. Lukutuokiot palvelutaloissa, Oulun kaupunginkirjaston ”historiaa”. Palvelupäällikkö. Oulun kaupunginkirjasto. Sähköpostiviesti 21.10.2016.

Vilhunen, A-L. 2014. Taidetta ja pullakahvia – Taidetoiminnan käsikirja muistisairaiden hoitajille. Viitattu 11.9.2016, www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Documents/D67_9789524932226.pdf.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

- Tervetuloitovotus ja esittely
 - Aihe: lapsuus ja perhe käsitellään satujen, lorujen ja musiikin kautta
 - Ohjaajat
- Osallistujat esittelevät itsensä karttaa kierrättämällä
- Kuunnellaan teemaan sopiva kappale: Georg Malmstén – *Tottelematon tipi*
 - *Muistuuko mieleen muita lastenlauluja?*
- Katsellaan kuvakirjoista kuvia
 - *Kerrottiinko teille lapsena tarinoita? Mitä tarinoita muistatte?*
- Ote kirjasta *Turjanlinnan satukirja* s. 44
 - *Onko teillä sisaruksia? Montako? Millainen perhe? Oliko teillä lapsena lempinimiä?*
- Runo kirjasta *Rudolf Koivun runokirja* s. 15
 - *Asuitteko lähellä isovanhempianne? Ehkä jopa samassa talossa? Millä nimityksillä isovanhempia kutsuttiin?*
- Ote *Antti pantti pakana* s. 52
 - *Kuulostiko tämä tutulta? Millaisia leikkejä muistatte? Leikittekö ulkona vai sisällä?*
- Jokainen valitsee yhden kuvan ja kertoa siihen liittyvän muiston (halutessaan)
- Lopetus: kiitokset ja hyvästelyt

Jäämaa, I. 1952. *Ajanvietteen ihmekirja : seuraleikkejä, pelejä, hupaisia temppejuja ja leikillisiä esityksiä*. 3. p. Porvoo: WSOY.

Kianto, I. & Mäkinen, R. 2005. *Turjanlinnan satukirja*. Helsinki: Otava.

Koivu, R. & Jaatinen, S. 1991. *Rudolf Koivun runokirja*. Porvoo: WSOY.

Koivu, R., Andersen, H. C., Roine, R., Sibelius, N., Topelius, Z. & Jaatinen, S. 1992. *Rudolf Koivun satuja ja tarinoita*. Porvoo: WSOY.

Koivu, R. & Salonen, M. 1990. *Kultalintu ja muita satuja*. 2. p. Helsinki: Postimerkkikeskus.

Lehto, M. 1996. *Huwikaluja lapsille : vanhat suomalaiset lelut*. Helsinki: Tammi.

Virtanen, L. 1970. *Antti pantti pakana : kouluikäisten nykyperinnettä*. Porvoo ; Hki: WS.

Malmstén, Georg, et al. *Malmsténin aapinen: Rakkaimmat lastenlaulut*. 2008. Helsinki: Ondine. CD.

- Tervetuloivotus ja esittely
 - Aihe: vapaa-aika käsitellään lehtien musiikin ja radion kautta
 - Ohjaajat
- Osallistujat esittelevät itsensä karttaa kierrättämällä
- Kuunnellaan teemaan sopiva kappale: Juha Eirto – *Tiikerihai*
 - *Kuuntelitteko paljon musiikkia? Kävittekö tansseissa? Muistuuko mieleen muuta tanssimusiikkia?*
- Julkkisvisa, arvuutellaan julkisuuden henkilöitä kuvien avulla
- Etusivun uutiset 1938–1978: lehtijuttu Armi Kuuselasta
 - *Muistatteko tämän? Missä olitte silloin?*
- Kuunnellaan Lasse Virenin juoksu 1972 Münchenin olympialaisissa Ylen elävästä arkistosta
- Etusivun uutiset 1938-1978: lehtijuttu Lasse Virenistä
 - *Muistatteko tämän? Missä olitte silloin? Harrastitteko itse vapaa-ajalla urheilua?*
- Katsellaan vanhoja lehtiä ja mainoksia
- Lopetus: kiitokset ja hyvästit

Etusivun uutiset 1938-1978. 1978. Helsinki: [Uusi Suomi].

Hitit 1955 : suosituimmat kotimaiset hitit 60 vuotta sitten. 2015. Helsinki: Warner Music Finland. CD.

- Tervetuloitovotus ja esittely
 - Aihe: arki käsitellään kaunokirjallisuuden ja musiikin avulla
 - Ohjaajat
- Osallistujat esittelevät itsensä karttaa kierrättämällä
- Kuunnellaan teemaan sopiva kappale: Tapio Rautavaara – *Muurari*
- Ote kirjasta *Valkea kaupunki* s. 77 (alkaen: ”Tuossa kädentuntuman päässä...”)
 - *Asuittako maalla vai kaupungissa? Kävittekö töissä? Millaisissa töissä kävitte?*
- Ote kirjasta *Maatyömies ja kuu* s. 125
 - *Miten vuodenkierto vaikutti työtehtäviin (marjastus, heinätyöt jne.)?*
- Esineet jaetaan osallistujien katseltavaksi
 - *Ovatko esineet tuttuja? Mitä kodin esineitä muistatte, jotka eivät ole enää käytössä? Millaisia kotitöitä teitte?*
- Jokainen valitsee yhden kuvan ja kertoo siihen liittyvän muiston (halutessaan)
- Tuokion lopetus: kiitokset ja hyvästelyt

Hälli, M. 1957. *Valkea kaupunki* : romaani. Helsingissä: Otava.

Rintala, P. 2010. *Maatyömies ja kuu* : kertomus. Helsingissä: Otava.

Kulkurin taival : kaikki levytykset 1946-1979. 2008. Helsinki: Warner Music Finland. CD.

- Tervetuloitovotus ja esittelyt
 - Aihe: koulu, käsitellään tieto- ja oppikirjojen ja musiikin kautta
 - Ohjaajat
- Osallistujat esittelevät itsensä karttaa kierrättämällä
- Kuunnellaan teemaan sopiva kappale: Georg Malmstén – *Aapiskukko munii* (kappale kannattanee vaihtaa)
 - *Millaisia lauluja koulussa laulettiin?*
- Ote kirjasta *Suomen lasten aapinen* s. 40–41 (Neuvosen Tapani tulee kouluun)
 - *Missä kävitte koulua? Milloin koulu alkoi?*
- Katsellaan vanhoja aapisia ja koulukuvia
 - *Milloin opit lukemaan? Oliko koulussa paljon läksyjä?*
- Ote kirjasta *Sinun kaduillas koulutie* s. 137 (Jenni Pehkonen)
 - *Muistatteko opettajanne? Miten huonosta käytöksestä rangaistiin? Teittekö piloja opettajille?*
- Ote kirjasta *Sinun kaduillas koulutie* s. 137 (Täi-Maija)
- Muistellaan mitä koululaukku sisältää, muistinherättäjänä voi käyttää vanhaa koululaukku
- Lopetus: kiitokset ja hyvästelyt

Hälinen, K., Hälinen, K. & Koivu, R. 1987. *Suomen lasten aapinen*. Näköisp. (4. p.). Porvoo: WSOY. *Kansakoulun runokirja*. 1922. 2. p. Porvoo: WSOY.

Penttilä, A. & Alho, A. 1978. *Aapiskukko*. 16. p. Jyväskylä : Gummerus.

Salo, A. & Koivu, R. 2005. *Meidän lasten aapinen*. 16. p. Helsingissä: Otava.

Setälä, E. N. & Nieminen, K. 1939. *Suomen kielen oppikirja*. Laajenn. laitos. Helsinki: Otava.

Somerkivi, U., Tynell, H., Airola, I. & Laukkanen, U. 2015. *Lasten oma aapinen*. Näköisp. Helsingissä: Otava.

Topelius, Z. 1951. *Maamme kirja : lukukirja Suomen alimmille oppilaitoksille*. 53. p. Porvoo: WSOY.

Tuomikoski, E. & Tuomikoski, E. 1974. *Sinun kaduillas koulutie : Oulun kansakoulun 100-vuotis-muistojulkaisu vv. 1874–1974*. Oulu: [julk.].

Väänänen, T., Sorri, R. & Malisto, H. 1956. *Kotitalouden oppikirja*. 2. p. Porvoo: WSOY.

Malmstén, Georg. *Georg Malmsténin parhaat lastenlaulut*. 1991. [Helsinki] : Fazer Finnlevy. CD.

Helmikuu 2016

Helmikuussa päätimme kirjoittaa opinnäytetyön yhdessä. Salla oli jo aiemmin, ollessaan työharjoittelussa Oulun kaupunginkirjastossa syksyllä 2015, kiinnostunut senioritoiminnasta, ja halusi kirjoittaa aiheeseen liittyvän opinnäytetyön. Näin valikoimme aiheeksemme muistelutuokioiden järjestämisen ikäihmisille. Suunnittelimme muistelutuokioita luomalla ajatuskartan, johon keräsimme käsitteitä, huomioitavia asioita, mahdollisia tuokioiden teemoja, sekä suunnittelimme toteutusta. Teimme helmikuussa myös ensimmäiset tiedonhakumme aiheesta sekä selvitimme aiheen sopivuutta keskustelemalla aiheesta Jorma Niemitalon kanssa. Saatuamme hyväksynnän aiheellemme, otimme yhteyttä Oulun kaupunginkirjaston hakeutuvien kirjastopalveluiden palvelupäällikköön Mervi Vaaraan ja sovimme tapaamisen.

Maaliskuu 2016

Tapasimme hakeutuvien kirjastopalveluiden palvelupäällikkö Mervi Vaaran Oulun kaupunginkirjastossa maaliskuun alussa. Kerroimme ideoistamme ja saimme myönteistä palautetta kehitysideoiden kera. Maaliskuussa kirjoitimme ja palautimme aihehakemuksemme. Tämän jälkeen jäimme hieman sulattelemaan ideoita.

Toukokuu 2016

Pyysimme Ulla Virranniemeä opinnäytetyömme ohjaajaksi saaden myöntävän vastauksen.

Heinäkuu 2016

Heinäkuun alkupuolella järjestimme aloitusseminaarin Jorma Niemitalon kanssa. Aloitusseminaarin aikana aiheemme rajautui lisää ja tuokioiden alkoivat muotoutua.

Elokuu 2016

Elokuussa aloimme rakentaa tuokioita järjestelmällisesti. Teemoiksemme valikoituivat lopulta lapsuus, koulu, arki ja vapaa-aika. Muita mahdollisia teemoja olisi ollut esimerkiksi ruuanlaitto ja erilaiset juhlat, kuten joulu. Keräsimme tuokioihimme sopivaa materiaalia kirjastosta varaamalla. Muutama varaamistamme kirjoista ei koskaan löytänyt tietään meille saakka, koska varaamamme aineisto oli melko vanhaa ja harvoin lainattua.

Syyskuu 2016

Jatkoimme tuokioiden rakentamista koko syyskuun ajan; hankimme sopivaa aineistoa, etsimme niistä sopivia lukunäytteitä, valitsimme musiikkia ja valmistelimme apukysymyksiä. Voisi sanoa, että alun monimutkaisista suunnitelmista päädyimme lopulta melko yksinkertaiseen rakenteeseen. Loimme kaikille tuokioille melko yhteneväisen rungon, jotta kaikkea ei tarvitse suunnitella alusta teeman vaihtuessa tai uusia teemoja pohdittaessa. Meillä oli myös suunnitelmana hankkia jokaiseen tuokioon teemaan sopivia vanhoja esineitä, mutta päätimme kokeilla tätä lopulta vain yhdessä tuokiossa, jotta tuokioiden pääpaino säilyisi kirjastomateriaalissa. Myöskään tuokion tulevilla mahdollisilla järjestäjillä on tuskin mahdollisuutta hankkia useita vanhoja esineitä esiteltäväksi.

Tapasimme syyskuussa opinnäytetyön ohjaajamme Ulla Virranniemen sekä toimeksiantajamme Mervi Vaaran. Tapaamisissa kerroimme opinnäytetyömme rakentumisesta ja saimme vastauksia useisiin kysymyksiimme. Samaan aikaan solmimme opinnäytetyön yhteistyösopimuksen. Sovimme myös aikataulun ja paikat, joissa tilaisuudet järjestettäisiin. Muistelutuokiot sovittiin järjestettäväksi 5., 11., 12. ja 14. lokakuuta. Jatkoimme myös tuokioiden rakentamista. Ennen jokaista tuokiota valmistelimme esityksen ja kävimme sen tarkkaan läpi.

Lokakuu 2016

Tuokioiden suunnitelmat oli saatava loppuun lokakuun alussa. Ennen jokaista tuokiota kirjoitimme muistilistan valmiiksi suunnitellun rungon päälle, jaoimme osuudet ja kävimme tuokion kulun lävitse. Suunnittelimme etukäteen myös osuudet, jotka jätettäisiin pois mahdollisesti esiintyvän osallistujien huonon kunnon tai ajanpuutteen takia. Valmistelimme lisäksi aineistolistan, jotta keräämämme aineistoa olisi helppo hankkia lainaksi kirjastosta.

Muistelutuokio 5.10.2016

Ensimmäinen muistelutuokio järjestettiin hoivaosasto Sanninkodissa. Tuokion aiheena oli lapsuus ja perhe. Osallistujia oli neljä, ja paikalla oli myös kaksi henkilökunnan jäsentä. Muutama osallistujista oli tilassa kuuntelemassa musiikkia saapuessamme sinne tekemään alkujärjestelyjä. Tilassa ei ollut pöytää, mutta sellainen järjestyi. Pöydälle asettelimme tulostamiamme valokuvia, ja ne herättivätkin heti kiinnostusta osallistujissa. Loppujen osallistujien saapuessa paikalle päätimme vähentää sovittujen aktiviteetin määrää, koska vain yksi osallistujista oli kykenevä keskustelemaan.

Aloitimme tilaisuuden kymmenen minuuttia etuajassa, koska olimme ymmärtäneet, että muita ei ollut enää tulossa. Aloitimme esittelemällä itsemme ja aiheemme. Tämän jälkeen neljäs osallistuja tuotiin kuitenkin paikalle. Kertasimme lyhyesti, mitä olimme ehtineet jo sanoa. Seuraavaksi kierrätettiin karttaa, josta osallistujat saivat näyttää oman kotipaikkansa. Vain yksi osallistujista kykeni tähän itsenäisesti, muita avustivat työntekijät. Esittelyiden jälkeen kuuntelimme kappaleen Georg Malmsténin kappaleen *Tottelematon Tipi*, jonka osa vaikutti muistavan. Yksi osallistujista myös lauloi mukana. Kappaleen jälkeen katselimme kuvia satukirjoista, mutta tämä ei tuokioon osallistujia juuri kiinnostanut. Tässä vaiheessa yksi osallistujista myös nukahti. Seuraavaksi luimme otteen Ilmari Kiannon *Turjanlinnan satukirjasta*, minkä jälkeen keskustelimme perheestä ja sisaruksista. Sitten luettiin isoäitiaiheinen runo ja keskusteltiin isovanhemmista. Koko tuokion ajan keskustelussa oli sivuttu leikkimistä, joten lukemamme ote kirjasta *Antti pantti pakana* oli oikein sopiva. Lukunäytteen jälkeen katselimme lelukirjaa ja keskustelimme lisää. Loppuajan katselimme tulostamiamme valokuvia. Lopuksi kiitimme osallistumisesta ja hyvästelimme.

Muistelutuokion kesto oli 45 minuuttia osallistujien vähyydestä huolimatta. Tuokion aikana oli jonkin verran ylimääräistä hälinää, mikä häiritsi hiukan tilaisuuden kulkua. Tuokion lopussa sijoittui aikaan, jolloin työntekijöiden työvuorot vaihtuivat, joten melua oli varsinkin lopussa melko runsaasti. Yksi osallistujista haettiin pois jo ennen tuokion päättymistä.

Muistelutuokio 11.10.2016

Toinen tuokio järjestettiin Herttakodissa, joka on Hirosenkodin yhteydessä sijaitseva tehostetun palveluasumisen yksikkö. Aiheena oli vapaa-aika. Ikäihmisiä oli kymmenen ja heidän lisäksi paikalla oli vielä kolme henkilökunnan jäsentä. Kaikki osallistujat olivat jo paikalla saapuessamme päiväsalin, sillä heidän kahvituokionsa oli juuri alkamassa. Osallistujat olivat enimmäkseen itsenäisesti liikkuvia ja virkeitä. Suurimmalla osalla oli jonkinasteinen muistisairaus. Kahvien jälkeen osallistujat siirtyivät kolmen pöydän ääreen lähemmäs meitä. Pöydille jaoimme taas valokuvia silmäiltäviksi.

Pääsimme aloittamaan tuokion noin 15 minuuttia myöhässä. Aloitimme tuokion samaan tapaan kuin edellisen, eli aiheen esittelyllä ja kartan kierrättämisellä. Tällä kertaa lähes jokainen pystyi kertomaan oman kotipaikkansa. Musiikkina oli osalle tuttu kappale, Juha Eirton *Tiikerihai*. Kappaleen jälkeen virittelimme keskustelua musiikista ja tansseista. Seuraavaksi pidimme julkkisvisan. Arvuuttelimme osallistujilta seuraavia henkilöitä: Pertti Pasanen, Olavi Virta, Laila Kinnunen, Juha

Mieto, Siiri Angerkoski ja Tapio Rautavaara. Etukäteen valmistelemiamme vihjeitä ei juuri tarvittu, sillä julkisuuden henkilöt olivat tuttuja ja hyvin osallistujien muistissa. Julkkisvisan jälkeen luimme uutisen Armi Kuuselasta ja keskustelimme asiasta jonkin verran. Tämän jälkeen kuuntelimme Lasse Virenin juoksun radioselostuksen Elävistä arkistosta sekä luimme ja katselimme asiaan liittyviä uutisia. Keskustelua urheilusta ei juuri syntynyt. Lopuksi katselimme vielä vanhoja lehtiä ja valokuvia sekä kiitimme osallistumisesta. Muistelutuokio kesti 50 minuuttia. Muutama osallistujista lähti pois jo ennen tuokion loppumista.

Muistelutuokio 12.10.2016

Kolmas tuokio järjestettiin Hirosenkodissa C3-osastolla. Päivän aiheena oli arki. Ikäihmisiä osallistui kahdeksan, ja heidän lisäksi paikalla oli kolme työntekijää. Osallistujat olivat kaikki virkeitä ja osallistuvia. Monella oli jonkinlainen muistisairaus. Tälläkin kertaa suurin osa osallistujista oli jo päivähuoneessa valmiina odottamassa tuokion alkamista. Osallistujat istuivat kolmen pöydän ääressä, ja jaoimme heille taas valokuvia katseltavaksi.

Pääsimme aloittamaan tuokion sovittuna aikana. Aloitimme tilaisuuden taas esittelemällä aiheemme ja kierrättämällä karttaa. Seuraavaksi kuuntelimme Tapio Rautavaaran kappaleen *Muurari*. Kappale oli monelle tuttu ja osa lauloi myös mukana. Sitten luimme otteen Matti Hällin kirjasta *Valkea kaupunki*, minkä jälkeen keskusteltiin omasta asuinalueesta ja pihapiiristä. Tämän jälkeen oli vuorossa ote Paavo Rintalan kirjasta *Maatyömies ja kuu*. Ote herätti paljon keskustelua työssäkäynnistä. Lukunäytteiden jälkeen katselimme vanhoja esineitä, mukanamme olivat sokerisakset, avain, ruokailuvälineet, lastenkengät, kengänlesti, kattila ja silitysrauta. Kaikki edellä mainituista olivat vanhoja, ajallisesti osallistujien lapsuudesta, nuoruudesta tai varhaisaikuisuudesta. Koko tuokion ajan keskusteluissa sivuttiin sotaa ja sotalapsuutta. Tuokion lopussa katselimme valokuvia ja jatkoimme keskustelua. Ehdimme myös kysyä osallistujien mielipiteitä tuokion kulusta sekä tietysti kiittää osallistumisesta ja hyvästellä. Tämän kertainen tuokio kesti noin 50 minuuttia, eikä kukaan osallistujista lähtenyt pois kesken ohjelman. Koko tuokion ajan keskustelu rönstyili ajan sopivasti ja tunnelma oli rento. Saamamme palaute oli myönteistä.

Muistelutuokio 14.10.2016

Neljäs, ja samalla viimeinen tuokio, järjestettiin Rajakylän hoivalla. Aiheenamme oli koulu. Vanhuk-
sia osallistui tuokioon kahdelta osastolta yhteensä 12, ja paikalla oli myös viisi henkilökunnan jä-

sentä. Moni osallistujista oli saapuessamme päiväsalin jo paikalla istumassa suuren pöydän ääressä. Loput paikalle tulleista osallistujista joutuivat istumaan kauempana kahden muun pöydän ääressä. Yksi osallistujista osallistui sängystä käsin. Osallistujat olivat kunnoltaan hyvin vaihtelevia: osa kykeni keskustelemaan ja osa ei enää puhunut selkeästi. Monella oli myös jonkinlaista muisti-sairautta. Tälläkin kertaa jaoimme valokuvia etukäteen katseltavaksi.

Tuokio alkoi aulaemännän kiertämällä kaikkien osallistujien luona pyytäen heitä esittelemään itsensä tai esitellen puhumattomat osallistujat Tämän koimme toimivaksi, sillä osallistujista sai paremman ennakkokuvan sekä heidät ikään kuin heräteltiin tuokion alkamiseen. Tämän jälkeen esitimme taas itsemme ja aiheemme. Kartan jätimme tällä kertaa kierrättämättä tilan hankaluuden vuoksi. Seuraavaksi kuuntelimme Georg Malmsténin *Aapiskukko munii* -kappaleen. Kappale ei ollut tuttu osallistujille, joten tulevaisuudessa tämä kappale kannattanee vaihtaa. Musiikin jälkeen luimme otteen *Suomen lasten aapisesta*. Ote kertoi ensimmäisestä koulupäivästä, joten sen jälkeen keskustelimme koulun aloittamisesta, koulurakennuksista ja opettajista. Tämän jälkeen siirryimme luontevasti katselemaan vanhoja aapisia, joiden värikkäät kuvat herättivät mielenkiinnon. Yksi osallistujista luki aapista ääneen. Seuraavaksi luimme ensimmäisen otteen kirjasta *Sinun kaduillas koulutie*. Lukunäytteen jälkeen puhuimme lisää opettajista. Toinen lukunäyte samasta kirjasta kertoi koulujen täitarkastuksista, joten keskustelu jatkui aiheeseen. Suunniteltua aktiviteettia emme ehtineet toteuttaa, koska aika oli loppumassa. Sen sijaan katselimme vielä valokuvia.

Viimeisessä tuokiossa saimme hyödynnettyä parhaiten kirjastoaineistoa. Tuokiossa oli mukava tunnelma ja keskustelua syntyi paljon. Tähän vaikutti myös se, että paikalla oli tarpeeksi henkilökuntaa, joka myös osallistui keskusteluun. Ainoastaan suuri tila hankaloitti hieman kuulemista ja keskustelua.

Marraskuu 2016

Esitimme muistelukokonaisuudet ja –tuokiot Oulun pääkirjastolla 3.11.2016. Tilaisuuteen osallistui työntekijöitä kirjaston eri toimipisteistä sekä Hirosenkodin yhteyshenkilö. Tilaisuudessa keskityttiin käsittelemään aineistoa, järjestämistä ja tuokioita, joista ajattelimme olevan eniten hyötyä mahdollisille tuleville tuokioiden järjestäjille. Loppukuun keskityimme opinnäytetyön viimeistelyyn.